

KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNY

SZERKESZTI

MAGYARY ZOLTÁN

Olvasóinkhoz

MAGYARY ZOLTÁN

**Az Amerikai Egyesült Államok
államvezetése (1789—1941)**

RUDAI REZSŐ

Pétain tábornagy alkotmánya

DRÁGFFY MIKLÓS

Tudomány és élet

A nemzetiségi kérdés újabb fejlődése. (M. Z.) — Törvényjavaslat a Kárpátaljai Vajdaságról és annak önkormányzatáról.

Könyvszemle.

Huber: Verfassungsrecht des Grossdeutschen Reiches. (Magyary Zoltán)
— Giustiniani: La Dottrina Fascista di Diritto Internazionale. (Drágffy Miklós)

Melléklet:

A külföldi jogfejlődés forrásai. Német tisztviselőtörvény (Első közlemény)

K I A D J A A

MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNYI INTÉZET

B U D A P E S T

1 9 4 0

Egyes szám ára 1.50 P

KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNY

MEGJELENIK ÉVENKÉNT TIZSZER.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNYI INTÉZET, BUDAPEST, IV. PÁZMÁNY PÉTER-TÉR 1.
I. EMELET, 116. SZ. — TELEFON: 184—623.

TARTALOM

		Oldal
Olvasóinkhoz	MAGYARY ZOLTÁN	1
Az Amerikai Egyesült Államok államvezetése (1789—1941)	RUDAI REZSŐ	2
Pétain tábornagy alkotmánya	DRÁGFFY MIKLÓS	18
Tudomány és élet		25
A nemzetiségi kérdés újabb fejlődése. (M. Z.) — Törvényjavaslat a Kárpátaljai Vajdaságról és annak önkormányzatáról.		
Könyvszemle		30
<i>Huber, Ernst Rudolf: Verfassungsrecht des Grossdeutschen Reiches.</i> (Magyary Zoltán) — <i>Giustiniani, Filippucci G.: La Dottrina Fascista di Diritto Internazionale.</i> (Drágffy Miklós)		
Mellékelve:		
A külföldi jogfejlődés forrásai: Német tisztviselőtörvény. (Első közlemény).		

E szám munkatársai:

Magyary Zoltán dr. egyetemi tanár, a Magyar Közigazgatástudományi Intézet igazgatója. — *Rudai Rezső dr.* vallás- és közoktatásügyi miniszteri titkár, egyetemi m. tanár. — *Drágffy Miklós dr.* igazságügyminisztériumba beosztott törvényszéki bíró. — *Karcsay Sándor dr.* kincstári jogügyi igazgatási segéd-fogalmazó. — *Benárd Aurél dr.* bírósági joggyakornok.

A Közigazgatástudomány évi előfizetési ára 10 pengő. Jogi személyek, könyvtárak, intézetek részére évi 24 pengő. Az előfizetési ár félévi részletekben is fizethető. Póstatakarékpénztári csekkszámola száma: 36.111.

Kérjük, olvassa el a borítéklap utolsó oldalán közölt felhívást!

FELELŐS KIADÓ: MAGYARY ZOLTÁN.

DUNÁNTÚL PÉCSI EGYETEMI KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA R.-T. PÉCSETT.

A nyomdáért felelős: Mészáros József.

OLVASÓINKHOZ!

A *Közigazgatástudomány* evvel a számmal negyedik évfolyamába lép. A meginduláskor adott programmot igyekeztünk betartani. Célkitűzésünk kettős volt: az, hogy folyóiratunk egyrészt számot adjon a közigazgatástudomány külföldi fejlődéséről és az állam XX. századi átalakulásáról, másrészt a magyar állami berendezés párhuzamos fejlődéséről és a közigazgatásnak azzal kapcsolatos fontos problémáiról. Arra törekedtünk, hogy folyóiratunk betöltse azt a nagy szerepet, hogy azok, akik az állam vezető funkciójává emelkedett közigazgatásra vonatkozólag elvi útbaigazítást és fontos forrásanyagot keresnek, elsősorban a *Közigazgatástudományhoz* nyuljanak, mert tudják, hogy a magyar szakirodalomban a legtöbb anyagot tervszerű összeállításban abban találják.

Örömmel állapítjuk meg, hogy célunk elérése jelentékeny mértékben sikerült, amit abból látunk, hogy mind hatóságok, mind magánosok állandóan növekvő számban lépnek be a folyóirat előfizetői közé és részükről érdeklődés, témák megjelölése és témák feldolgozása terén állandóan növekvő támogatásban részesülünk. Ugy érezzük, hogy a *Közigazgatástudományról* kialakult a gyakorlati közigazgatás és a közigazgatástudomány irányadó egyéniségeinek az a véleménye, hogy szellemi fegyverzetüknek értékes része.

Azért, hogy olvasóink igényeit minél jobban kielégíthessük és az államéletben külföldön és nálunk folyamatban és kilátásban lévő fontos változásokat minél aktuálisabban tárgyalhassuk, elhatároztuk, hogy a folyóiratot 1941. évben kéthaviból *havi lappá* alakítjuk át. Szerkezetében is több módosítást vezetünk be, így többek közt azt, hogy a külföldi jogfejlődést fordításokban közlő forrásanyagot *külön mellékletben* közöljük, ami lehetővé teszi annak külön összegyűjtését és használatát.

A *Közigazgatástudomány* elejétől kezdve önmagát tartja el. Államsegélyben nem részesül. Annál jobban fejlődik és annál többet tud nyújtani, minél több előfizetője van. Előfizetési díja a havi megjelenésre való áttérésre tekintettel, magánosoknak évi 10 P, hatóságoknak, intézeteknek és jogi személyeknek évi 24 P.

MAGYARY ZOLTÁN

AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK ÁLLAM- VEZETÉSE (1789-1941)

Az Amerikai Egyesült Államok (az Unió) a függetlenség 12. esztendejében 1787-ben alkotott alkotmányt, melyet az első elnök: Washington, Virginia kiküldötte írt alá. Az Uniót alapító államok az alkotmány hozataláig már mintegy százötven éves multra tekinthettek vissza; az Unió pedig az alkotmány életbelépése óta is mintegy másfél századra néz vissza. Ez a három évszázad értékes vizsgálódási anyagot nyújt az államvezetés törvényszerűségeinek vizsgálatához.

1607-ben „Virginia nyitja meg a gyarmatok sorát, történelmi elsőségét soká megtartva a szellemi fölény által, melyet később a többi gyarmatokra gyakorolt. A gyarmatok függetlenségének kivívásában s szövetséges alkotmányuk megteremtésében őt illeti az oroszlánrész“ írta *Concha Győző*. Ebből az először szervezett angol telepből vált ki később Észak- és Dél-Carolina, Maryland, Pennsylvania és Georgia. „Virginiába a legkülönbözőbb társadalmi rétegekből kerültek a telepítvényesek, egyes jómódú, sőt gazdagabb vállalkozók mellett egyszerű parasztok, szegények és kalandorok.“² A másik település, mely az Unió életében nagy jelentőséghez jutott, az 1620-ban megalakult Massachusetts, melynek telepesei jómódú középosztálybeli, menekült angol puritánok voltak. Ebből az államból lett az északi államok magva.³ Az Uniót megalapító 13 állam (Virginia 1607, Massachusetts 1620, Maryland 1632, Rhode Island 1644, New-York 1664, Connecticut 1665, Pennsylvania 1682, New-Jersey 1702, Delaware 1704, Észak-Carolina 1729, Dél-Carolina 1729, Georgia 1733 és New-Hampshire 1741) három féle gyarmati formában élt: 1. királyi tartományként, 2. egyéni hűbéri tulajdonba adott adományként, 3. szabad politikai szervezett testületként; szervezetük is ehhez igazodott. Az elsőhöz Virginia, Észak- és Dél-Carolina, Georgia, New-Hampshire, New-Jersey és New-York, a másodikhoz Maryland, Pennsylvania és Delaware, a harmadikhoz Connecticut, Rhode Island és Massachusetts tartozott.⁴

„A tizenhárom gyarmat történelmileg kifejtett különbségei, érdek- és nézet-ellentéteik, a szellemi és vérrokonság az anyaországgal, az amerikai unió alkotmányára a legnagyobb befolyást gyakorolt tényezők.“⁵ Ily körülmények között „határozott meg-

¹ L. Ujkori alkotmányok, I. köt., Bp.: M. Tud. Akad. 1884. 124. old.

² L. 125. old. *Concha* i. m.

³ L. 125—126. old. *Concha* i. m.

⁴ L. 152—153. old. *Concha* i. m.

⁵ L. 167. old. *Concha* i. m.

hatalmazás nélkül, sőt a gyarmatlakosok igen tekintélyes részének akarata ellenére mondta ki a congressus a gyarmatok függetlenségét s így, valamint az anyaország, úgy a gyarmatok irányában is tényleges hatalomként lépett fel.⁶

A tagállamok között fennálló különbségek és ellentétek mellett, az Unió társadalma állandóan gyors ütemben alakult ki. A népesség

1760-ban	2 millió,
1800-ban	5 millió,
1850-ben	23 millió,
1900-ban	76 millió ⁷ és
1940-ben	135 millió volt.

A népesség tehát a XVIII. század folyamán a háromszorosra, a XIX. században ennek a tizenötszörösére emelkedett, a XX. század első négy évtizede alatt pedig ez a magas szám is még megduplázódott. A társadalom változásai azonban nemcsak szélességben, hanem mélységben is kibontakoztak, ami a hivatások és a lakóhely arányának módosulásában is mutatkozik.

<i>Hivatás:</i>	1840-ben:	1900-ban:	
földművelés	77.5 %	35.7 %	
ipar	20 %	60 %	
<i>Lakóhely:</i>	1880-ban:	1900-ban:	1930-ban:
városban	28.6 %	40 %	56.2 %
falun	71.4 %	60 %	43.8 % ⁸

Eszerint az Unió létrejöttkor kis népességű, jobbára vidéken, falun lakó, mezőgazdasági hivatásokon nyugvó államot találunk, mely 150 év alatt nagyrészt városban lakó, főleg az ipari hivatásokon nyugvó nagy népességű állammá alakult át — írott alkotmányának változatlansága mellett.

A társadalom változásai természetesen hatottak az államok és az Unió alakulására.

Az Unió létrejötte után a tagállamok megalakulásánál is találunk némi gyorsulást. Ugyanis

1788—1800 között	2
1801—1850 között	14
1851—1900 között	13 és
1900—1940 között	7

állam jött létre.⁹

⁶ L. 171. old. Concha i. m.

⁷ L. 2—3. old. *Magyary Zoltán*, Amerikai államélet, Bp.: Egyet. Ny. 1934.

⁸ L. 57. old., *Magyary i. m.*

⁹ A külön meg nem jelölt adatokat a new-yorki Hungarian Reference Library igazgatója, dr. *Telkes László* által rendelkezésre bocsátott következő hivatalos kiadványokból vettük: „Biographical Directory of the American Congress 1774—1927”, Washington: U. S. Gov. Print. Off. 1928, 1740. old. és „Official Congressional Directory”, 2nd ed., Washington: U. S. Gov. Print. Off. 1939., 793. old.

Az Unió központi kormánya politikai hatalmának kibontakozása hasonló ütemben ment végbe. Jellemző erre a központi kormány költségvetése tételeinek változása:

1800-ban	11 millió dollár,
1850-ben	40 „ „
1900-ban	700 „ „ ¹⁰
1940-ben	16.000 „ „

A népesség számának változása és földrajzi elhelyezkedése nagyban befolyásolta az észak és dél közti politikai hatalmi egyensúlyt. Amíg ugyanis a mezőgazdasági hivatású népesség volt többségben, a déli államok politikai befolyása szinte állandósult. Amikor azonban a városba tódulás, a gyáripár vonzó ereje a bevándorlók nagy tömegét az északi államok nagy városaiba és ipartelepeire vonzotta, a politikai hatalmi súlytöbblet is észak felé tolódott el. Ez a változás az egyes államok népességéhez igazodó képviselők számának változásaiban is visszatükröződik:

Alapító államok:	1780:	1850:	1910:	1930:
Virginia	10	13	10	9
Pennsylvania	8	25	36	34
Massachusetts	8	11	16	15
Maryland	6	6	6	6
New-York	6	33	43	45
Connecticut	5	4	5	6
Észak-Carolina	5	8	10	11
Dél-Carolina	5	6	7	6
New-Jersey	4	5	12	14
Georgia	3	8	12	10
New-Hampshire	3	3	2	2
Delaware	1	1	1	1
Rhode Island	1	2	3	2
(Összes képviselők):	65	237	435	435

A népsűrűsödési súlypont tehát az északi államok felé tolódott el a múlt század második fele óta. Ez a változás a politikában és az államvezetésben is érvényesült. (A fel nem sorolt többi államban is hasonló eltolódásokat látunk.)

Hogyan tükröződik mindez az Unió államvezetésében vissza?

Az Unió 1789 óta 45-ször választott elnököt, 31 elnök személyében. A megválasztott elnökök:

Washington, George	1789 és 1793
Adams, John	1797
Jefferson, Thomas	1801 „ 1805

¹⁰ L. 26. old., *Magyary Zoltán*, A közigazgatás legfőbb vezetése szervezeti szempontból, Bp, 1936.

Madison, James	1809 és 1813
Monroe, James	1817 „ 1821
Adams, Quincy	1825
Jackson, Andrew	1829 „ 1833
Van Buren, Martin	1837
Harrison, William Henry	1841 „ „
Tyler, John	1841 „ „
Polk, James K.	1845 „ „
Taylor, Zachary	1849 „ „
Fillmore, Millard	1850 „ „
Pierce, Franklin	1853 „ „
Buchanan, James	1857
Lincoln, Abraham	1861 „ 1865
Johnson, Andrew	1865
Grant, Ulysses S.	1869 „ 1873
Hayes, Rutherford B.	1877
Garfield, James A.	1881
Arthur, Chester A.	1881
Cleveland, Grover	1885 „ 1893
Harrison, Benjamin	1889
McKinley, William	1897 „ 1901
Roosevelt, Theodor	1901 „ 1905
Taft, William H.	1909
Wilson, Woodrow	1913 „ 1917
Harding, Warren G.	1921
Coolidge, Calvin	1922 „ 1925
Hoover, Herbert	1929
Roosevelt, Franklin Delano	1933 „ 1937 és 1941.

A 45 választáson tehát 18 elnököt egyszer (58.1%), 12 elnököt kétszer (38.7%) és 1 elnököt háromszor (3.2%) választottak meg.

Az Unió elnökeinek *hivatási* megoszlása:

ügyvéd	32	71.2 %
szerkesztő, tanár	3	6.7 „
farmer	2	4.4 „
ipar és keresked.	2	4.4 „
orvos	1	2.2 „
egyéb és ismeretlen	5	11.1 „

Feltűnő, hogy a farmerek, iparosok és kereskedők közül milyen kis számban választottak elnököt. Az ügyvédek, szerkesztők és tanárok hivatási rétege az, mely döntő százalékban (77.9) jutott szerephez. Ebben a tényben az egyetemi végzettség és a szellemi munka igen nagy társadalmi elismerése is kifejezésre jut, de ezen felül még az amerikai felsőoktatásnak az a sajátossága, hogy a tanulás mindenki számára szabad és lehetséges. Az elnökök életrajzaiban is számos esetben olvashatni, hogy fiatal korukban ipari, kereskedelmi pályán dolgoztak, majd magánszorgalomból (sokszor

esti tanfolyamokon) elvégezték az egyetemet és felvétettek az ügyvédi kamarába gyakorló ügyvédeként. A szellemi hivatások útján emelkedhetnek az egyesek a társadalom minden rétegéből s ezek az emelkedők mindig megtartják társadalmi és lelki kapcsolatukat volt hivatási rétegükkel, s egyben átformálódnak bensejükben új hivatásuk által. A tények azonban még arra is mutatnak, hogy az amerikai „business” egész embert kíván, aki nem ér rá „politizálni”, hanem ezt az ügyvédekre bízza, kiknek az üzleti világhoz való kapcsolata közismert.

Az Unió elnökeinek *életkor* szerinti megoszlása (a választás éveiben) a következő:

40—45 év:	1	2.2 %
46—50 „ :	5	11.1 „
51—55 „ :	10	22.2 „
56—60 „ :	11	24.5 „
61—65 „ :	6	13.3 „
66—70 „ :	3	6.7 „
ismeretlen:	9	20.0 „

Az adatokból láthatni, hogy a 46—60. életév között lévők megválasztása a leginkább szokásos (57.8 %), mert az elnöki tiszttel betöltése egész embert és leszűrt élettapasztalatot is igényel.

Az Unió elnökeinek *pártállás* szerinti megoszlása:

Federalista:	Demokrata:	Whig:	Republikánus:	Ismeretlen:
1789—93	1809—13	1841	1861—65	1869—73
1797	1817—21	1841	1865	1885
1801—05	1825	1849	1881	1909
	1829—33	1850	1877	1893
	1837		1881	
	1845		1889	
	1853		1897—1901	
	1857		1901—05	
	1913—17		1921	
	1933—37—41		1923—25	
			1929	
5	16	4	15	5 : 45

Az Unió elnökeinek *pártállás* szerinti aránya (egybevetve tiszttük időtartamával) tehát a következő:

Párt	elnökök számaránya	tiszttük időtartam-aránya
Federalista	11.1 %	11.4 %
Demokrata	35.6 „	47.8 „
Whig	8.9 „	4.5 „
Republikánus	33.3 „	24.9 „
Ismeretlen	11.1 „	11.4 „

Az adatok szerint tehát az Unió pártéletében a következő időszakokat lehet megkülönböztetni: 1. 1789—1809 között a Fede-

ralista Párt adott elnököt, 2. 1809—1861 között majdnem minden választáson a Demokrata Párt jelöltje győzött, 3. 1861 óta pedig majdnem minden választáson a Köztársasági Párt adott az Uniónak elnököt. Figyelemre méltó, hogy az 1914—1918. évi világháború és a jelenlegi háború ideje alatt mindenkor a Demokrata Párt jelöltje szerezte meg a győzelmet. Sőt az 1940. évi választáson történt az a politikai szempontból nagy jelentőségű esemény, hogy az Unió alapítói által kialakított gyakorlat ellenére, *Franklin Delano Roosevelt* demokrata párti elnököt *harmadszor* is megválasztották; eddig ugyanis, amint láttuk, csak a kétszeri megválasztás volt a szokásos. (Ennek jelentőségére alább még visszatérünk.)

Vajjon miért ment ez a változás végbe? Ha a feleletet keressük, mindenekelőtt az Unió elnökeinek a születési tájjal való kapcsolatait kell vizsgálni. Ez a kapcsolat ugyanis el fog vezetni az egyes államok tájhatásához s ezen keresztül az államokban érvényesülő politikai felfogáshoz.

A déli államokban születtek (a következő évek elnökei):

<i>Virginia:</i>	<i>Észak-Carolina:</i>	<i>Dél-Carolina:</i>	<i>Kentucky:</i>
1789—93	1829—33	1845	1861—65
1801—05	1837	1865	
1809—13			
1817—21			
1841			
1841			

10

3

2

2 : 17.

Az északi államokban születtek:

Massachusetts	Pennsylvania	New-Hampshire	Ohio	New-York	New-York City
1797	1857	1855	1877	1850	1901—05
1825			1881	1881	
			1889	1923—25	
			1897—01		
			1921	1933—37—41	

2

1

1

6

7

2 : 19.

Összesen tehát: déli államokban született 17 elnök (37.8 %)
 északi „ „ 19 „ (42.2 %)
 ismeretlen „ „ 9 „ (20.— %)

Eszerint az egyes államok aránysora a következő:

Virginia	10	Massachusetts	2
New-York	7	New-York City	2
Ohio	6	Pennsylvania	1
Észak-Carolina	3	New-Hampshire	1
Dél-Carolina	2	Ismeretlen	9
Kentucky	2		

Szembevetendő, hogy a 13 alapító állam közül csak 7 állam adott eddig elnököt, továbbá, hogy az Unió megalakítása *után* alakult

államokból csak 1861 óta, New-York Cityből pedig csak 1900 óta került jelölt az elnöki székbe.

A születési táj (a szülőföld) valóban elvezet a politikai ideológiákhoz. Az adatok megvilágítása szerint az Unió megalapítását és közel száz éven át tartó kiépítését a déli államokban született elnökök végezték el. Ezen a tájon találjuk azt a politikai vezető-képességet, mely hosszú évtizedeken keresztül és az államélet minden válságos korszakában képes volt győzelemre vinni elgondolását, nézetét és politikai felfogását. A déli államokban ugyanis olyan társadalmi rétegek is találtak új hazára, melyek őshazájukban a vezetéssel szoros kapcsolatban voltak. Az angol „gentry”-szellem, gondolkodás életszemlélet volt itt az uralkodó, a nagybirtok hozzá az anyagi alap. A déli államok a Demokrata Párt él-tetői voltak. Innen kerültek ki a nagy államvezetők, államférfiak, s ez a politikai elgondolás még ma is érezteti a hatását, bár a tájon nagyrészt már kicserélődtek a társadalmi rétegek. Ezzel szemben az északi államokból származó elnökök a nagyipar és a nagytőke irányzatát támogatták. Radikálisabb felfogás, puritanizmus hatott és hat ma is, ami a városlakó jellemzője. Az északi tájon élők, a „yankee”-k, az amerikai szellem tipikus képviselői; kiváló szervezők, üzletemberek és vállalkozók, nagy írók, kik a polgári radikalizmust követik az élet minden viszonylatában. Itt született meg a nagy városokkal együtt a nagyipar és a nagytőke, de itt él a legerősebben a polgári demokrácia is. Az az ellentét tehát, mely háromszáz évvel ezelőtt már fennállott, ma is létezik és a táj-hatás még ma is kihat. Ezért nem közömbös, hogy melyik tájon született az elnök s ennek folytán milyen irányt követ és valósít meg az államvezetésben? Még emeli ennek a ténynek a jelentőségét az az előbb már említett körülmény, hogy az 1914—1918-as világháború, valamint a 1939—1941-es háború idején is a déli államok politikai felfogását képviselő demokrata párti elnökök jutottak győzelemhez. Ebben a tényben az amerikai társadalomnak az a meggyőződése látszik kifejeződni, hogy a nagy válságok idején szükség van a déli államvezetésre, a nagy államférfiak hatalmas méretű alkotó vezetésére.

Az 1940. évi választás jelentőségét is ez a körülmény emeli különösen ki. Az immár egy évtizede tartó világgazdasági válság, mely az Unió gazdasági, társadalmi és politikai életére is hatott, majd a kirobbant újabb világháború, súlyos helyzetet teremtett az Unió belső életében. Több millió munkanélküli, a mezőgazdaság, az ipari munkásság és az értelmiségi rétegek súlyos válsága, mind befolyásolta a választókat abban, hogy Rooseveltnél harmadszor is megválasszák és farmert pártoló, munkást támogató és a nagytőke túlkapásai ellen védekező intézkedéseit továbbra is fenntartsák és az európai és ázsiai diktatúrákkal szemben, szinte mondhatni, amerikai „diktatúrát” (12 éven át fungáló elnököt) teremtsenek. Az Unió társadalmának nyugtalanságát a mult században az egyre gyorsuló bevándorlás is okozta, melyet csak alig

egy-két évtizede csillapított a bevándorlás korlátozása, illetőleg megszüntetése. A zavart fokozta még a társadalom számos tagjának hivatáscseréje is, a nagy ipari termelés szervezése és az óriási arányú városbatódulás. Alig, hogy ennek a bonyolult folyamatnak a káros hatása kiküszöbölődött, a gazdasági világválság és a háború újabb feszültséget hozott létre, mely még ma sincsen feloldva. Ennek feloldását várja az Unió társadalma a harmadszor megválasztott elnöktől.

Ezt a célt azonban nem képesek az egyes tagállamok a maguk önerejével, egymástól független, elszigetelt működés formájában elérni. Ehhez elsősorban az Unió egészének nevében és hatalmával fellépő központi kormányzat, főleg az Unió elnökének ereje kell. Evvel a ténnyel függ össze az Unió elnöke hatalmának állandó és igen jelentős növekedése is.¹¹ A gazdasági élet rendezése a közigazgatási szervezet kiterjesztését, az Unió védelme pedig nagy hadsereg szervezését teszi szükségessé. A tagállamok egyre több esetben kénytelenek alárendelni érdekeiket és felfogásukat az Uniónak. A jelenlegi nagy válságban tehát erőteljesen alakul ki az amerikai *nemzet* és az erős központi kormánnyal rendelkező erős állam, mely birodalmi politikát kénytelen folytatni.

Igy biztosította és biztosítja az Unió elnöke az alkotmányon nyugvó nagy politikai hatalmával az Unió belső problémáinak a megoldását és ezáltal töltötte be mindig a „biztosító szelep”-nek szerepét, mely a sokféle társadalmi elem és réteg s a különböző tájak ellentétes hatásaival szemben meg tudta védeni az Unió egységes érdekét és szempontjait.

Az Unió elnöke személyében végeredményben mindig *egy* ember dönt az Uniót érintő sorskérdésekről s az elnök lelkiismerete a biztosíték arra, hogy az államfői és kormányfői hatalmat egyesítő elnök az alkotmány nyújtotta hatalommal vissza nem él. Az Unió elnökének megnőtt társadalmi tekintélye és politikai hatalma azonban már a prezidenciális kormányforma kereteit is kezdi feszíteni, s nem lehetetlen, hogy ez alkotmánymódosulásban is jelentkezni fog. Az 1861 óta tartósan megfigyelhető pártváltógazdaság (a köztársasági- és demokrata pártok közötti helycsere) is kezd veszíteni jelentőségéből, mert az *egész* Unióra nehezedő problémák miatt egyre keskenyebb lesz a válaszfal, mely a két pártot programjában egymástól még elválasztja (az 1940. évi választáson különösen jól lehetett ezt megfigyelni, amikor is a választási programok majdnem teljesen azonosak voltak mindkét párt részéről).

Az államélet válsága az Unió elnökének politikai hatalmában tükröződik a legélesebben vissza. Ha súlyos a válság, hatalma csak eldöntő erejű lehet, mert enélkül súlyos válságba kerül maga az Unió. A tagállamok lassan a területileg decentralizált tartományi államiság felé közelednek az Unió egységesedő államiságával szemben. Erre nemcsak a háború idején, hanem akkor is szükség lesz, ha a két párt közé — esetleg a jövőben — harmadik párt is ékelődik, mert a nagy népességű társadalom hivatási ellentéteinek,

¹¹ L. 117. sk. old., Magyar, Amerikai államélet i. m.

valamint a régi és új pártok közötti feszültségnek áthidalása is erős államhatalmat fog igényelni. Ezért valószínűnek látszik, hogy az Unió elnökének a hatalma továbbra is erős marad. A szociális kérdés megoldása, a társadalmi válság enyhítése, az Unió államiságának megerősítése, az erős kormány megteremtése, a különböző tájhatások összehangolása, az amerikai nemzet kibontakoztatása mind az elnök gondja és feladata. Ezért mérkőzik szerepe a diktátorokéval. (Ezt a tényt ma Európában talán jobban felismerik, mint az Unióban, hol a mult sok politikai ideológiai emléke az általános felismerést még megnehezíti.) A harmadszori választás a felismerés kezdetére utal. „1940 márciusában igen sok amerikainak az a véleménye, ha Rooseveltt utódjaként a konzervatív nagytőke egyik barátját ültetik az elnöki székbe és az eltörölve a Roosevelt-féle farmer- és munkáspárti intézkedéseket, eltörölve a reformokat, amelyek a nagytőkének nem tetszettek: a régi módszerrel kormányoz, akkor a konzervatív nagytőke 1944-ben sokkal veszélyesebb és vadabb ellenféllel fog szembe kerülni az elnökválasztáson, mint Rooseveltt”.¹² A vélekedés eredménye az 1940. évi választás, mely Washington György elvi álláspontjával ellenkezik és az eddigi politikai tradícióval szakít.

Az eddigi adatok és megállapítások ellenpróbájaként vizsgáljuk meg az Unió *elnöke munkatársainak* (a „kormány”-nak) belső összetételére vonatkozó adatokat is.

A „kormány”, ill. az elnök melletti reszortok:

1. Elnök	2. alelnök	3. külügy	
	4. pénzügy	5. hadügy	
	6. igazságügy	7. postaügy	1789 óta
	8. tengerészet		1797 ..
	9. belügy		1849 ..
	10. földművelés		1889 ..
	11. kereskedelem és munkaügy		1905 ..
(1915 óta csak kereskedelemügy)			
	12. munkaügy		1915 óta.

Feltűnő, hogy mindaddig, amíg a társadalomban a mezőgazdaság volt az általánosan követett hivatás, földművelésügynek nem volt reszortja (államtitkára). S jellemző, hogy a kereskedelemügy már csak az iparosodás folyamatának befejeződése után kapott reszortot. Azonban e reszort megszervezése után alig egy évtized múlva már szükségessé vált a munkaügyi reszort önálló szervezése, ami a szociális kérdés előbukkanására látszik utalni.

A felsorolt reszortokat, az elnökökkel és alelnökökkel együtt, 1789-től 1929-ig (csak 1929-ig álltak az adatok rendelkezésre) 574 személy látta el. Ezek vezették 150 éven át az Uniót, s alakították annak társadalmát és államiságát.

¹² L. 55. old., *Pálóczi Horváth György*. Amerika válaszüton. Bp.: Cserépfalvi, 1940.

Az Unió kormányzat tagjainak *hivatási* megoszlása:

ügyvéd	287	50.—	%
tanár, szerkesztő	20	3.5	%
ipar, kereskedelem	19	3.5	%
farmer	3	0.5	%
pap	1	0.2	%
orvos, katona	16	2.8	%
magántisztviselő	6	1.—	%
ismeretlen	222	38.7	%

Az összesítés ugyanazt a képet adja lényegileg, amelyet az Unió elnökei hivatási megoszlásának vizsgálatánál már láttunk. A szabad szellemi hivatások itt is eldöntő fölényben vannak, s ezek közül is az ügyvédség messze kimagaslik. Itt három hivatási réteggel (pap, katona, magántisztviselő) több szerepel, mint az elnököknél. Az életrajzi adalékok hasonlókat tartalmaznak, amit az elnököknél láttunk. Majdnem mindenki hivatás-változáson megy át és beérkezik az ügyvédségbe, ahol a társadalom összes hivatási rétegeinek képviselői helyet foglalnak. Feltűnő a farmerek kis száma, ami arra is mutat, hogy az ügyvédség a politikai karriernek az útja, még akkor is, ha az ügyvéd egyben földbirtokos.

Az *életkorra* vonatkozó adatok:

— 40 év	20	3.5	%
41 — 60 év	245	42.7	%
61 — év	87	15.1	%
ismeretlen	222	38.7	%

Itt is, akárcsak az elnököknél, a férfikor dominál, mégis azzal a különbséggel, hogy a legelső (a 40 év alatti) korcsoport is már szóhoz jutott. (A nemzedék-probléma¹³ az 1940. évi választáson is szerepet játszott, amennyiben a demokrata pártban a képviselőknek 13.4 %-a, a köztársasági pártban pedig csak 10.— %-a volt 40 évesnél fiatalabb: minden bizonnyal ez is elősegítette a demokrata párt győzelmét).

A *pártállás* tekintetében az adatok a következők (az ismeretleneket az elnök pártállása szerint soroltuk):

Federalista	37	6.5%
Demokrata	235	40.9%
Whig	40	6.9%
Republikánus	262	45.7%

¹³ L. 41. sk. old., *Rudai Rezső*. A politikai ideológia, pártrendszer, hivatás és életkor szerepe a magyar képviselőház és a pártok életében (1861—1935.), Bp.: Magy. Társadalomtud. Társulat 1936.

Szemléltetőbb képet kapunk, ha az elnököknek és munkatársainak a pártállását külön-külön feltüntetve egymás mellé állítjuk:

Federalista		Demokrata		Whig		Republikánus	
Elnök :	Kormány :	Elnök :	Kormány :	Elnök :	Kormány :	Elnök :	Kormány
1789—95	1789—95		1801—05	1841	1841		1857
1797	1797		1809	1841	1841	1861—65	1861—65
1801—05	1801—05	1815	1815		1845		1869—75
	1809	1817—21	1817—21	1849	1849	1877	1877
		1825	1825	1850	1850	1881	1881
		1829—35	1829—35		1855	1881	1881
		1837	1837		1857	1889	1889
			1841			1897—01	1897—01
		1845	1845			1901—05	1901—05
			1849				1909
			1850			1921	1921
		1855	1855			1925—25	1925—25
		1857	1857			1929	1929
			1885				
			1895				
		1915—17	1915—17				
		1935—41	1935—41				

(A fel nem sorolt évek adatai ismeretlenek.)

Láthatni, hogy 1861-ig a pártok változásaikor a kormány tagjaiban bizonyos politikai keveredés állott elő, így pl. 1801, 1805 és 1809-ben federalista és demokrata pártiak, 1841, 1845, 1849, 1850, 1855 és 1857-ben pedig whig és demokrata pártiak, az utolsó esetben még köztársasági pártiak is helyet foglaltak a kormányban. 1861 óta már nem fordul elő keveredés.

A születési tájhoz tartozás szerinti megoszlás:

1. déli államokban születtek:			2. északi államokban születtek:		
Virginia	55	9.6%	Massachusetts	53	5.7%
Maryland	13	2.5 ..	New-York	51	5.4 ..
Észak-Carolina	13	2.5 ..	Connecticut	16	2.8 ..
Dél-Carolina	13	2.5 ..	New Hampshire	23	4. ..
Kentucky	19	3.5 ..	Pennsylvania	25	4.4 ..
Tennessee	6	1. ..	Delaware	8	1.4 ..
Georgia	4	0.7 ..	New Jersey	12	2.1 ..
Texas	2	0.5 ..	New-York Citv	8	1.4 ..
	<hr/>		Maine	8	1.4 ..
	125	21.8%	Illinois	2	0.3 ..
			Vermont	12	2.1 ..
3. külföld	19	3.5%	Indiana	12	2.1 ..
ismeretlen	222	38.7 ..	Ohio	17	3. ..
	<hr/>		Michigan	1	0.1 ..
	241	42.-%		<hr/>	
				208	36.2%

Bár a kormányok tagjai mintegy harmadának az adatai ismeretlenek, a rendelkezésre álló adatok alapján is megállapítható, hogy a federalista és demokrata párti vezetők nagyobb számban a déli államokból, a whig és köztársasági pártiak pe-

dig nagyobb számban az északi államokból származtak (a részletes összeállítást nem közöljük). A pártok helycseréjét híven követi a születési tájak változása is. Ha a születési tájhoz való tartozás adatait egybevetjük azokkal az adatokkal, melyek a kabinetttagokat megválasztó államokat mutatják be, ezt a folyamatot szemléltetőbben láthatjuk. A megválasztásban ugyanis a választó állam politikai iránya is megnyilatkozik.

Vál. éve:	Dél:	Észak:	Összesen:	Vál. éve:	Dél:	Észak:	Összesen:
1789	5	6	9	1861	5	16	19
1793	6	6	12	1865	2	7	9
1797	6	4	10	1865	2	12	14
1801	6	5	11	1869	2	18	20
1805	4	5	9	1873	3	16	19
1809	6	7	13	1877	5	14	19
1813	5	9	14	1881	6	9	15
1817	4	6	10	1881	2	15	17
1821	4	5	9	1885	3	9	12
1825	5	5	9	1889	3	10	13
1829	8	6	14	1893	5	8	13
1833	7	6	13	1897	2	14	16
1837	5	7	12	1901	1	10	11
1841	4	4	8	1901	1	16	17
1841	13	7	20	1905	3	15	18
1845	8	7	15	1909	2	10	12
1849	7	8	15	1913	5	10	15
1850	8	11	19	1917	7	11	18
1853	8	7	15	1921	—	14	14
1857	9	11	20	1923	1	13	14
				1925	3	9	12
<hr/>				<hr/>			
1789—				1861—			
1857:125	132		257	1929: 61	256		317
%	48.6	51.4	100.—	×	%	19.2	80.8
<hr/>				<hr/>			
1789—							
1929:	186	388	574				
%	32.4	67.6	100.—				

(Az összes adatok rendelkezésre álltak.)

Amint láthatni, 1861-ig a kabinetekben a déli államok jelentős képviselőhez jutottak, azután már csak akkor emelkedett a déliek száma, ha a demokrata párt volt uralmon. Van tehát összefüggés a politikai irány és táj (szülőföld) között.

Északon a nagytőke, délen a nagybirtokok, közép-nyugaton pedig az agrár demokrácia szervezte a társadalmat. Ennek összhangba hozatala az Unió államvezetésének egyik legnagyobb feladata.

Az Unióban a tájellentét és társadalmi (szociális) feszültségen felül van még egy kérdés, mely a társadalmi béke megteremtését és az amerikai nemzet mihamarabbi megerősítését sürgeti, s ez a *néger*-kérdés. Az Unióban lakó négeknek ugyanis

1870 táján	1930 táján	
20.000	1.000.000	farmja,
12.000	700.000	háza,
2.000	70.000	üzlete,
1.000	40.000	temploma,
20.000.000	1.800.000.000	dollára,
—	493	college-e,
—	471	művészeti akadémiaja

volt és a néger zene „amerikai“ zenévé lett.¹⁴ Ez a probléma megoldást sürget.

Erős államban erős kormányt sürget még az a körülmény is, hogy a társadalomban a jövőre vonatkozó erős vágyakozások öltének testet: az egyik oldalon 7 millió szocialista munkás kívánja a „szocialista“ államot, a másik oldalon pedig 800 olyan társadalmi egyesület működik, mely „a szakszervezetek betiltását és parancsuralmi rendszer bevezetését akarja elérni.“¹⁵ E két végpont között helyeződik el az Unió államvezetése — az újabb világháború nagy küzdelmei közepette.

Az Unió államvezetésének, amint láttuk, jelenleg három fő problémája van: először az erős központi állam közigazgatási és katonai kiépítése és az elnök hatalmának megerősítése, másodsor a társadalom széles rétegeinek szociális támogatása és az állam általi védelme, harmadszor az amerikai szellem erőteljesebb ápolása az amerikai nemzet megerősödése érdekében.

Nem véletlen, hogy Európa és a világ legtöbb államának is ez a fő problémája és gondja. Aminthogy minden állam a maga történelme, karaktere, szelleme és vérmérséklete szerint oldja meg feladatait, úgy az Unióban is a megoldás a sajátos amerikai tájak, életkörülmények társadalmi rétegződés és politikai felfogások között és ezeknek megfelelően jöhet csak létre. Roosevelttel harmadszori megválasztása arra mutat, hogy a megoldást az Unióban, vezetők és millió-vezetettek egyaránt, komolyan akarják.

Minden elnök az Unióban a megválasztásig pártjelölt; ezért jut különösen jelentős szerep az államvezetésben a *pártoknak*.

Több mint száz éve játszanak szerepet az amerikai életben a pártok, s ezek közül különösen kettő: a demokrata- és a köz-társasági párt.

Ez a kettősség mindenekelőtt az Unió „partikularizmusában“¹⁶ gyökerezik, abban, amit a fentiekben észak és dél szembeállításának nevezünk. Ez a két féle szemlélet az alkotmány tekintetében két árnyalatra oszlik: az egyik a hatalom túlsúlyát az államokra és minimumát az Unióra kívánja ruházni, a másik ennek fordítottját óhajtja.¹⁷

¹⁴ L. 60—61. old., Pálóczi Horváth Gy. i. m.

¹⁵ L. 70. old., Pálóczi Horváth Gy. i. m.

¹⁶ L. 53. old., Sloane, William Milligan, Die Parteiherrschaft in den Vereinigten Staaten von Amerika, ihre Entwicklung und ihr Stand, Lpzg: Köhler, 1913.

¹⁷ L. 67. old., Sloane i. m.

A két párt egyensúlyozza az írott alkotmány egész bonyolult gépezetét. A párt irányítja a „közvélemény“-t s a közvélemény dönt szavazatával az elnökválasztáskor is. Mind a két párt organikusan, a tájhatás befolyása alatt jött létre, formálódott és épült ki. Észak és Dél szelleme ölt testet politikai tömörülésükben. Nemcsak a pártgépezet finomult és tökéletesedett szervezetenként az idők folyamán, hanem a pártokat eltöltő szellem is megszűrődött.

A politikai elv szerinti csoportosulás első idejében az elnökválasztás nem érezte hatását az állam igazgatásában, mert a tisztviselők megbízatása addig szólt, amíg „megfelelő magatartást” tanúsítottak.¹⁸ Azonban csakhamar rájöttek arra, hogy a párt megerősítése érdekében igen hasznos az elnök megválasztását követően a választók jutalmazása és állásba helyezése. 1829-től kezdve a győztes párt, belátása szerint, megjutalmazhatta híveit és megerősíthette az elnök pozícióját a vele egy politikai irányt követő tisztviselők beállításával. Ez az irányzat azonban csakhamar elfajulásukhoz vezetett s a polgárháború befejezése után nagyrészt megszűnt.

Ez az az időpont, amikortól kezdve az elnök politikai és társadalmi súlya és hatalma egyre jobban megerősödik, s amikortól kezdve, amint fentebb már láttuk, a győztes párt mindig tiszta egyeduralmat élvez. Ettől kezdve épültek ki a hatalmas pártgépezetek, a választási „kampany” a propagandá minden eszközével élt, mindenütt kiépültek a helyi szervezetek, s a pártirodák a választók jelentős részének szociális és jogvédő irodáivá is lettek. Ezúton gondoskodtak a pártok a választók szavazatairól az eddigi jutalmazás helyett. A pártok életében ekkor jutnak szerephez — természetesen közvetve — a létrejött óriási ipari- és tőkekoncentrációk, melyek a pártgépezet fenntartásához támogatással hozzájárultak. Újabb helyzet állott elő, jelen évtizedünkben, amikor az Unió a tőkehalmozódásokkal és az ipari tömörülésekkel szemben foglal állást. A szubvenció ilyenénképpen már nem olyan biztos, s ez az állam számára újabb feladatokat fog jelenteni, s ezért fennforoghat az a veszély, hogy a két párt közé egy harmadik párt is ékelődhet.

Sloane szerint az Unió (1913 előtti időig) négy irányu politikát folytatott: arisztokratikus, demokratikus, imperialisztikus és gyarmati; az első irány egybeesik az Unió megalapításával, a második a választójog kiterjesztésével és a területek benépesítésével, a harmadik a polgárháborúval és az Unió újjáépítésével, a negyedik a XX. század első évtizedével.¹⁹ Hozzátehetjük: ötödik fázisként követte a szociális irányú politika (Roosevelt nagy reformjai), s hatodikként fogja ezt mostanában a kontinentális-birodalmi amerikai politika követni (főleg Anglia katonai veresége esetén).

¹⁸ L. 127. sk. old., Magyary, Amerikai államélet i. m.,

¹⁹ L. 212. old. i. m.,

Tanulságos megfigyelni, hogy az idők folyamán mely kis-pártok próbálkoztak az elnökválasztásokon indulni?

Szabadkőműves Ellenes Párt	1832
Szabadság Párt	1840—1844
Szabadság Pártja	1848
Szabad Demokrata Párt	1852
Amerikai Párt	1856
Alkotmányos Egyesülés Pártja	1860
Mérsékelt Párt	1872
Bankjegy Párt	1876—1880
Antialkoholista Párt	1876—1880—1884—1888—1892 —1896—1900—1904—1908
Munkás Párt	1884
Unionista Munkás Párt	1888
Szocialista Munkás Párt	1892—1896—1900—1904—1908
Néppárt	1892—1896—1900
Nemzeti Demokrata Párt	1896
Népi Párt	1900—1904—1908
Szociáldemokrata Párt	1900
Reform Unio Párt	1900
Egyesült Keresztény Párt	1900
Szocialista Párt	1904—1908
Függetlenségi Párt	1908 ²⁰

A töredékpártok politikai iránya elárulja a társadalomnak a választás idejében megnyilvánult politikai érdeklődését. Meglepő, hogy az első párt, mely a színen kísérletet tett világnézeti (szabadkőművesség ellenes) párt. A farmerek 1848-ban kísérleteztek. A politikai árnyalati irányokat követő egyéb pártok között feltűnő a munkásság kísérletének kései időpontja: 1884! Még az antialkoholista frakció is, mely 100—500 ezres tömeget mozgató meg, megelőzte a munkásságot. A munkás-töredékpártok feltűnően kevés szavazatot kaptak, pl. a szociáldemokrata párt 1900-ban 83.010-et, a szocialista párt is pl. 1908-ban csak 420.464 szavazatot nyert. Egyedül a néppárt kapott egy milliónál több szavazatot (1892-ben). A legkevesebb szavazatot, az összes frakció közül, az Egyesült Keresztény Párt kapta (1900-ban): 1.059-et. Az 1934—1936—1938. évi választásokon: szocialista-, kommunista-, független-, prohibíciós-, farmer munkás-, amerikai munkás- és haladó párti jelöltek nyertek némi szavazatot.²¹

Világnézeti, alkotmányi, munkás és gazdasági irányú párt-csoportosulásokat árulnak el ezek a töredékek. Az európai társadalmakat megrázó politikai eszmék az Unió társadalmában is felbukkannak, de átütő sikerhez és tartós eredményhez eddig nem tudtak eljutni. Az 1938. évi képviselőházban a demokrata- és köztársasági párti képviselők mellett, 1 haladó párti-, 1 farmer munkás- és 1 amerikai munkás-párti képviselő is mandátumhoz jutott. A harmadik párt talán már „a kapuban” van.

²⁰ L. 277—281. old. Sloane i. m.

²¹ L. 251—257. old., Congressional Directory i. m.

Összefoglalólag azt láthatjuk az adatokból, hogy az Unióban a pártok gyökere mélyen visszanyúlik észak és dél tájhatására, az ebből fakadó felfogás-különbségre, továbbá, hogy a nagy pártok neve módosult ugyan, de a pártirányok lényege nem változott meg, s végül, hogy a párttöredékekben megnyilatkozik a kor-szellem és a társadalom egyes rétegeinek aktuális érdeklődése is.

A társadalom két főirányú politikai állásfoglalásának összefogása, a pártok közti feszültség egyensúlyban tartása az Unió elnökének feladata, aki államfői-, s kormányfői tiszte mellett az elnökválasztáson győztes pártnak a vezetője és irányítója is. Ez a tény még jobban emeli az elnök hatalmát és súlyát, s oly hatalmat kölcsönöz számára megválasztásának időtartamára, amilyen-nel csak diktátorok bírnak.

Csak így érthető meg, hogy az Unió a kis népességű mezőgazdasági államból miképpen tudott nagy népességű ipari állammá átalakulni, merev, írott alkotmányának lényeges megváltozása nélkül, s hogy az államvezetés eredményességét csak egy ilyen hatalommal felruházott elnök és kormány volt képes biztosítani és fenntartani.

Az Unióban az államvezetés az alkotmány megszabta keretek között, a társadalom egészére figyelemmel megy végbe s abban eldöntő nagy szerep jut az elnöknek, a pártoknak és az Unió területe sajátos irányú kettősségének. *Concha Győző* állapítja meg: „az Unió fölényben van az államok fölött... viszont az államok befolyása az Unió főszerveire kétségtelen... Az Unió sem nem egységes állam, melynek részei széleskörű autonómiával ruházzák fel, sem nem államok szövetsége, melynek az eddig ismert konfederációknál tökéletesebb kormánya van, hanem oly politikai egység, melyben a szuverénitás tényleg meg van osztva, de amelyet ennek dacára egy finom, szerfölött bonyolult szerkezet s a nemzetközi helyzetből, valamint a republikánizmus elveiből folyó kényszerűség a politikai érzület segítségével összetart.”²² *S Magyary Zoltán* állapítja meg: „Az Egyesült Államok gazdasági és politikai fejlődése egyaránt mostanában jutott az extenzív korszakból az intenzív fejlődés küszöbére... az egész fejlődés az alkotmány keretei közt zajlott le... azonban... sem a törvényhozásnak, sem a bírászkodásnak szervezete és jogállása ennek a fejlődésnek következtében nem változott, hanem az egész fejlődés a harmadik fő állami funkciónak, az exekutívának fejlődésében nyilvánul meg, aminek az eredménye eltolódás a másik két funkció rovására és a közigazgatás javára... Az egvedül az Unió által megoldható feladatok száma is újabban egyre növekszik.”²³

Az Unió az államszervezet erős kiépülésével, az elnök hatalmának növekedésével nemzetté emeli a heterogén elemekből álló társadalmat és birodalommal fejleszti az Unió központi államiségét, a tagállamok elsorvasztása nélkül.

RUDAI REZSŐ

²² L. 514. old., *Concha* i. m.

²³ L. 5—6 old., *Magyary*, *Amerikai államélet* i. m.

PÉTAİN TÁBORNAGY ALKOTMÁNYA

A francia harmadik köztársaság népének 1940. júniusában a fegyverszünet feltételeit kellett kérnie ellenfeleitől. Ebben a válságos helyzetben lépett a kormány mellé a 84 éves Pétain marsall, aki 1917-ben Verdun védelmét szervezte, aki Abd-el Krimet megfegyvelmezte, aki az új spanyol állam és Franciaország jóviszonyát újra teremtette. Mindenekelőtt azt kellett belátnia, hogy az alkotmány életképtelen, mert nem tud lépést tartani a rohanó idők által kívánt tempóval. Lassú mozgásúnak bizonyult, nepotizmust, protekcionizmust, megvesztegetést termelt, nagyszájú, üresfejű politikusok uralmát valósította meg, ezért pusztulnia kellett. Vagy talán az emberek voltak a hibásak, akik az alkotmányt megvalósították? „Az intézmények megrontották az embereket; tehát az intézményeket még kell változtatni. Azonban az emberek is megrontották az intézményeket; ki kell cserélni tehát az embereket azért, hogy újjáéledjen Franciaország.” mondotta találóan Xavier Vallat, az alkotmányozó nemzetgyűlésen.¹

Az 1875. évi alkotmány III. Napoleon balsorsos hadjáratának köszönhette létét. A sors különös játéka, hogy 65 év után egy másik veszített háború vezet az alkotmány temetéséhez. „Szomorúan mondunk adieu-t az 1875. évi alkotmánynak, amely Franciaországból szabad országot teremtett, ahol az emberek kedvükre élhettek és ahol az emberek erősnek, egészségesnek érezték magukat. Az alkotmány halálának oka kevésbé annak tökéletlensége volt, mint inkább az azt őrző és működését biztosító emberek bűne. Kérdezhetjük, nem azért pusztul-e el, mert betű szerint nem alkalmazták?”²

Az 1875. évi alkotmánynak köszönhette Franciaország iparát, gyarmatbirodalmát, Páris különleges világhelyzetét, az 1918. évi győzelmet, — de ez az alkotmány vezetett a legnagyobb csatavesztéshez is, mert merev volt, nem adott helyet az új idők követelményeinek, mert az erős központi hatalom uralmát biztosító alkotmányos országokkal szemben a magafelidézte háborúban úgy

¹ J. Montigny: *Toute la vérité sur un mois dramatique de notre histoire*. Clermont Ferrand 1940. 60. lap. Ugyanezen az ülésen mellette jelentette ki Spinasse szocialista képviselő, Blum kabinetjének egykori minisztere: „Nous devons rompre, sans esprit de retour, avec le passé. Celui-ci était plein d'illusions, et si les horizons du monde ont paru s'en rapprocher, ce n'était qu'un mirage. Nous avons cru à la liberté individuelle, à l'indépendance de l'homme. Ce n'était qu'une anticipation sur un avenir qui n'était pas à notre portée. Une nouvelle foi doit naître sur les valeurs nouvelles.”

² Boivin előadói jelentéséből.

állott, mintha hátultöltős puskával felszerelt gyalogság állna a tankok rohamával szemben.

Július 9-én a francia képviselőház 395 szavazattal 3 ellen, ugyanez nap délutánján pedig a szenátus 229 szavazattal egy ellen kimondja, hogy szükség van az alkotmány megváltoztatására. Július 10-én került sor az alkotmányt változtató nemzetgyűlésre. A 618 megválasztott képviselőből 546 és 314 szenátor közül 304, tehát a 932 nemzetgyűlési tag közül 850 ott szorong a Vichy-i kaszinó színháztermében. 649 szavazatot adnak le, amelyből 569 a kormány által javasolt alkotmányváltoztatás mellett szól, míg 80 ellene. Ugyanaznap este Lebrun a harmadik köztársaság utolsó elnöke kihirdeti az új alkotmány alaptörvényeit:

„A nemzetgyűlés elfogadta, a Köztársaság elnöke kihirdeti az alkotmánytörvényt, amelynek szövege a következő:

A nemzetgyűlés a Köztársaság kormányának, Pétain marsall tekintélye alatt és aláírása mellett, teljhatalmat ad arra, hogy egy vagy több alkotmánylevéllel kihirdesse a francia állam új alkotmányát. Ennek az alkotmánynak a munka, a család és a haza jogait kell biztosítania.

Az alkotmányt a nemzet hagyja majd jóvá és alkalmazni azok az országgyűlések fogják, amelyeket az alkotmány fog megteremteni.

A jelen alkotmánytörvény, amelyet a nemzetgyűlés letárgyalta és elfogadott, mint az állam törvénye kerül végrehajtásra.

1940. évi július hó 10-én esti 19 óra 10 perckor Franciaország régi alkotmánya megszűnt, hogy helyet adjon az új idők követelte modern állami berendezéseknek. A nemzetgyűléshez hasonlóan Lebrun is kiadja kezéből az új alkotmány kidolgozásánál őt megillető jogokat és azokat ő is Pétain marsallra ruházza. Másnap megjelenik az első három alkotmánylevél:

Első Alkotmánylevél.

Mi Pétain Fülöp, Franciaország marsallja, az 1940. évi július 10-én kelt alkotmánytörvény alapján kijelentjük, hogy átvesszük a francia állam fejének teendőit. Ennek következtében elrendeljük: az 1875. évi február 25-én kelt alkotmánytörvénynek 2. pontja eltöröltetik.

Második alkotmánylevél.

Mi, Franciaország marsallja, a Francia állam feje, az 1940. évi július hó 10-én kelt alkotmánytörvény alapján elrendeljük:

Első cikk. 1. §. A francia állam fejét a kormányzó hatalom teljessége megilleti. Ő nevezi ki és menti fel a minisztereket és az államtitkárokat, akik *csakis neki felelősek.*

2. §. Ő gyakorolja a törvényhozó hatalmat, a minisztertanácsban:

1. az országgyűlések megalakulásáig;

2. a megalakulás után külső feszültség vagy súlyos belső válság esetén egyedül ő hozza a törvényt és ugyanebben a formában. Ugyanezen körülmények között bármi fajta költségvetési és pénzügyi rendeletet kibocsáthat.

3. §. Ő hirdeti ki a törvényeket és gondoskodik végrehajtásukról.

4. §. Ő nevez ki az összes polgári és katonai tisztségre, amelyekre vonatkozóan a törvény nem gondoskodik más kijelölési módozatról. Ő rendelkezik a fegyveres erővel.

5. §. Őt illeti meg a kegyelem és amnesztia joga.

6. §. A külállamok küldöttei és nagykövetei hozzá nyernek megbízatást. Ő tárgyalja és hagyja jóvá a szerződéseket.

7. §. Ő hirdeti ki az ostromállapotot az országnak egy vagy több pontján.

8. §. Háborút nem üzenhet, csak a törvényhozó országgyűlések hozzájárulásával.

Második cikk. Az 1875. évi február 24-i, február 25-i és július 16-i alkotmánytörvénynek a jelen alkotmánnyal, ellentétben álló minden rendelkezése hatálytalan.

A harmadik alkotmánylevélben a tábornagy elrendeli, hogy a képviselőház és szenátus továbbra is fennmaradjon mindaddig, amíg a július 10-iki alkotmánytörvényben jelzett országgyűlések megalakulnak. Mindkét ház bizonytalan időre elnapoltatott. A jövőben a házak csak az államfő rendeletére ülhetnek össze.

A július 12-én kelt — december 13-án (Laval kiválása a kormányból) hatálytalanított — alkotmánylevélben a marsall az államfői hatalom utódlásának kérdésében hoz szabályokat.

Az ötödik, július 30-án kelt alkotmánylevélben az államfő Legfelsőbb Bíróságot létesít, amelynek szervezetét és feladatkörét egy, ugyanazon napon kelt törvény írja körül. A bíróság illetékesége alá tartoznak:

1. miniszterek és volt miniszterek, valamint ezeknek közvetlen alárendeltjei, akik hivataluk gyakorlása közben követtek el bűntettet, vagy valamely hivatali kötelességüket elmulasztották;

2. minden vádlott, aki ellen a vád az állam biztonsága elleni merénylet és ezzel kapcsolatos bűncselekmény;

3. az előzőekben felsoroltak bűntársai és bűnsegédei.

Minisztertanácsi rendelet hívja össze a Legfelsőbb Bíróságot, állapítja meg a tárgyalás anyagát. A konkrét ügyben ítélező tanács legalább öt tagból áll és rendes körülmények között nyilvános ülést tart. Határozata ellen jogorvoslat nincs.

Míg az első négy alkotmánylevél a jövőt célozza intézkedéseivel, az utolsónak említett különösen a múlt bűnöseit kívánja felelősségre vonni, azokat a polgári és katonai vezetőszemélyeket, kik Franciaországot az örvény szélére vitték.

Amint az ismertetett alkotmánylevelekből kitűnik, Montesquieu-nek három elkülönített hatalmú teóriája nem nyer alkalmazást az új állami berendezkedésben. Az államfő a törvényhozó hatalmat és a végrehajtó hatalmat együtt, kizárólagosan gyakorolja. Törvényhozó hatalma szinte korlátlan. Az alkotmány alapilléreit alkotmánylevelekben, a törvényhozás egyéb teendőit törvények alakjában alkotja meg. Igaz, hogy az alkotmányt a nemzet később „jóváhagyja.” De hogy mikor, minő módon történik ez a jóváhagyás, arról nincs intézkedés. Az alkotmánymódosító javaslat képviselőházi tárgyalása során az egyik képviselő kérdést intézett, miként történik majd a nemzet megkérdezése. Laval azonban csak annyit válaszolt, hogy e tekintetben határozottat nem tud mondani, azonban kötelezi magát arra, hogy „la consultation serait le plus large possible.” Később René Renould képviselő megkérdezte, hogy Laval kijelentése mögött nem a népszavazás gondolata húzódik-e meg. Laval válasza: „On me dit un plébiscite? Non, car on l'a vu: dans notre pays, le plébiscite, c'est l'Empire.”¹

¹ Jean Montigny, *La Vérité*. 82. lap. Josse képviselő felvetette azt a problémát is, mi történik akkor, ha a nemzet nem fogadja el az alkotmányt. Laval erre sem válaszolt.

De nemcsak az alkotmány jóváhagyásának kérdése maradt nyitva. Az eddigi törvényhozási házak helyére lépő országgyűlések tekintetében sem találunk intézkedést. Annyit tudunk, hogy a két ház az országgyűlések megalakulásáig formailag fennmaradt, azonban jelentőségük semmivel egyenlő, hiszen a lényükből folyó jogkört, a törvényhozást, az államfő gyakorolja. Nyilván jogfolytonossági szempontokra tekintettel nem oszlatta fel a tábornagy a képviselőházat. A közigazgatás és a gazdasági élet eddigi megszervezése valószínűvé teszi, hogy az országgyűlések érdek-képviselési alapon alkottatnak majd meg.

Az államfőt illeti a végrehajtóhatalom teljessége. E jogát azonban a csakis neki felelős tizenöt államtitkár útján gyakorolja. A törvényhozó hatalom és a végrehajtó hatalom összeforrását mutatja kifelé az is, hogy a kilenc jelentősebb minisztériumot vezető államtitkárból álló minisztertanács elnöke maga az államfő. Ez a rendelkezés a német példa utánzására mutat.

A parlament tevékenységének felfüggesztésével a törvények előkészítése, alakbaöntése, az államtitkárok feladatává lett. Ezek az államfő rendeletére kívánságainak megfelelően szövegezik meg a törvényeket. A július 15-én kelt törvény minden államtitkár mellé egy, vagy több főtitkári állást szervez. A főtitkárokat az államfő a minisztertanács meghallgatása után hozott rendeletével nevezi ki és menti fel. A főtitkárok a magyar politikai és adminisztratív államtitkár teendőit látják el azzal a hozzáadással, hogy a tárcához tartozó alacsonyabb hivataloknál kinevezési joguk van és bizonyos — a miniszterek által megjelölt — ügyekben saját nevükben, saját felelősségük mellett intézkednek. A főtitkár által elintézett ügyekért főnöke nem felel. Célszerű, helyes intézkedés, amely a hivatalnoki egyéni helytállás tekintetében mutat fejlődést, elfordulva a miniszternek határozatlan és lehetetlen mértékű felelősségrevonásától. Az 1940. évi július hó 12-én kelt törvény szerint a miniszterek kabinetje legfeljebb 7 személyből állhat, akiknek — egy kivételével — köztisztviselőknek, vagy legalább 5 évet közszolgálatban eltöltött személyeknek kell lenniök.¹ Az utolsó húsz év miniszterei ugyanis azt a szokást vezették be, hogy tömegesen nevezték ki minden szaktudás nélküli kedveltjeiket.

A közigazgatásban felülről kezdett reformokat az államfő kiterjesztette az egész köztisztviselői karra. Az 1940. évi július hó 12-én kelt törvénnyel elrendeli, hogy köztisztviselő csak francia apának franciaként született gyermeke lehet. Kivételek a francia hadseregben idegen állampolgárként szolgáltak, valamint a világháborúban és 1939/1940-ben tűzvonalban szolgáltak és azok egyes leszármazói. A feltételeknek meg nem felelő köztisztviselők hivatalukat, megbízásukat, kinevezésüket azonnal elvesztik, 15 évnél kevesebb szolgálat esetén végkielégítést, hosszabb szolgálati idővel pedig nyug- ill. kegydíjat igényelhetnek.

¹ Az október 30-án kelt rendelet a departementek tisztviselőkarát államosítja. A kinevezés előfeltétele ezután a szaktudás lesz, az eddigi fő minősítő ismérvek: rokoni kapcsolat, pártérdem helyett.

A polgároknak az államhoz való viszonyát szabályozzák a július 22-én és július 25-án kelt törvények. Az első elrendeli az 1927. évi augusztus 10. óta engedélyezett állampolgárságok revízióját. A revízió keresztülvitelére egy július 31-én kelt törvény bizottságokat szervez. A szerzett francia állampolgárság megszüntét, a megszüntésnek napját az államfő határozata állapítja meg. A július 23-án kelt törvény a született francia állampolgárságnak elvesztése tekintetében tartalmaz szabályokat. „Mindaz a francia állampolgár, aki európai Franciaország területét 1940. évi május hó 10. és június hó 30. napja között illetékes hatóság kiküldetése vagy jogszerű ok nélkül elhagyta, olyként bíraltatik, mintha a francia közösség tagjaira háruló terhek alól kivonni akarta volna magát és ennek következtében lemondott a francia állampolgárságról.“ A hontalanná vált javait bírói zárlat alá helyezik és a vonatkozó határozatnak a Journal Officiel-ben történt kihirdetését követő 6 hónap után a javakat értékesítik és a befolyó vételárat a Nemzeti Segélypénztárba juttatják.

Az október 8-án és 18-án kelt törvények az egész francia zsidóság közjogi helyzetét megváltoztatják. Zsidó az, akinek legalább három nagyszülője zsidó, vagy akinek bár csak két nagyszülője zsidó, házastársa azonban zsidónak minősül. A felsőbb tisztviselői, tanítói tanári, tiszti-kar tagja zsidó egyáltalán nem lehet, sem az államnál, sem önkormányzatoknál, sem államtól függő vállalkozásnál. Az összes többi közjogi tisztségből, hivatalból, megbízásból is kizárták — az 1914—18-as háború frontharcosainak, az 1939—40. háború kitüntetettjeinek és a becsületrend tagjainak kivételével — a zsidókat. A szellemi foglalkozások tekintetében a korlátozások megalkotása a végrehajtási utasításokra marad. Kiadói, szerkesztői, filmgyártásban és filmkölcsonzésben fontos szerepet zsidó nem tölthet be. Színház, mozgóképszínház vezetője, igazgatója zsidó nem lehet.

Az új ország felépítését a tábornagy az ifjúságnál kezdi. Az 1940. évi augusztus hó 4-én kelt rendelet a tanfelügyelői kart frissíti fel, azok megválasztásánál az erkölcsi felfogást, jellemességet, hazafias érzületet döntő minősítő ismérveknek írván elő. Hogy értethetővé tegyük ezt a rendelkezést, rá kell mutatni arra, hogy Franciaországban a hazafiatlan, erkölcstelen, atheista nevelés igen sokszor a tanfelügyelő utasítására történt. Előfordult, hogy a tanfelügyelő csak oly könyvet engedett használni, amelyben a „haza“ szó még véletlenül sem fordult elő. Ezt a rendelkezést a tanítóóság képzésének reformja követte. Szeptember 20-án kelt rendelet felosztatja az „écoles normales“-okat, amelyek a hazafiatlan, nemzetközi, erkölcstelen tanítóképzés melegágyai voltak. Később a tanönyvek reformjára is sor került.

A szellemi nevelés mellett az államfő a testi kultuszról sem feledkezett meg. Az 1940. évben sorozásra került fiatalok katonai kiképzését a fegyverszüneti feltételek megtiltják. Hogy azonban ezek a közös életből és a közös munkából fakadó nevelés előnyeit teljesen ne veszítsék el, a sorozásra kötelezettek részére 35 tábort

létesítettek. Minden tábor 12 csoportba oszlik. Egy csoport tíz csapatra tagozódik, a csapatok létszáma 20 a legkiválóbb vezetése alatt. A csoportok élén pedig tanítók állanak. A táborok célja: 1. megtanítani a fiatalokat az egyénnek a hazával szemben fennálló kötelességeire, 2. őket egymás megismerésére, megbecsülésére és az osztályok közötti ellentétek megszüntetésére nevelni, 3. az ország anyagi és lelki újjászületését elősegíteni. Nem utolsó feladata a táboroknak az sem, hogy a munkáért jelentkező fiatalokat egy időre elvonja a munkapiacról és így a munkanélküliséget csökkentse. A serdülő ifjak részére az államfő „Les compagnons de France” elnevezésű szervezetet létesített, melynek élén Jean Borotra, a gavallériájáról és jószívéről ismert teniszvilágbajnok áll. A szervezet célja, hogy a fiatalokat testi ügyességben s a fizikai munkában is kiképezze, ezért a sportok mellett műhelyekben is foglalkoztatja őket.

A világháború és az 1939/1940. évi háború tűzharcosainak szervezete elsőrangú fontosságot kap az új állam megalkotásánál. Az augusztus 31-én kelt törvény az összes eddigi frontharcosegységeket felosztatja s vagyonukat az egvidejűleg létesített „Francia Frontharcosok Légiója” elnevezésű, hivatalos szerv jellegű egységnek juttatja. A légió a tagok erkölcsi és anyagi érdekeinek védelme mellett közigazgatási feladatok (rend, fegyelem fenntartása, szervezkedés) ellátására is megbízást kap. Állami természetű munkakörének természetes következménye, hogy az állam nem hagyja a vezetőség megválasztását a tagok kénye-kedvére, hanem a legfelsőbb irányításba beleszólást tart fenn magának. A légió elnöke maga a tábornagy.

A francia ipar és kereskedelem újjászervezésének megkezdésére is sor került már. Az eddigi intézkedések arra mutatnak, hogy a reorganizáció teljesen korporatív alapon nyugszik. Átmeneti idő jelei előtt állunk, amely idő a szabadgazdálkodásból a korporatív alapon kötött gazdálkodásba vezet. A textil, bor, automobil, vagon és szállodai iparban, valamint a biztosítási- és közúti szakmában államilag felügyelt „szervezőbizottságok” létesültek. Az augusztus 18-án kelt törvény ugyanis az országos — mind a munkavállalói, mind a munkaadói — érdekképviselőket azonnali hatállyal felosztatja és elrendeli az ipar és kereskedelem ágaiban, amennyiben ennek szüksége mutatkozik, „szervezőbizottságok” létesítését.¹ A bizottságok feladatai: 1. az üzemek, valamint azok termelési képességének, nyersanyagának és a rendelkezésre álló munkaerőnek összeírása. 2. A termelés programjának megállapítása. 3. Nyersanyagok beszerzése és szétosztása. 4. A munka általános feltételeinek, az értékesítés, a verseny, általában az egész termelést szabályozó előírások megalkotása, amelyek azután az illető szakma összes üzemére kötelezők lesznek. 5. Illetékes hatóságnak az ármaximum megállapítására javaslatok tételé, stb. A bizottságok élén ügyvezető igazgatók állanak, akik a „Führer” rendszer bevezetésének előhírnökei. A bizottságnak ugyanis csak tanácsadó, adatfeldolgozó szerepe van, a konkrét

intézkedés, a határozat, az ügyvezető igazgató szuverén joga. Minden bizottságnak tagja egy kormány megbízott, aki a közérdekre ügyel. A központi hatalom jogait nemcsak a kormány megbízottat megillető vétőjog biztosítja, hanem az a rendelkezés is, amelynek erejénél fogva a bizottság határozata csak az illetékes miniszter jóváhagyásával emelkedik jogerőre. A bizottság előterjesztést tehet a kormánynak valamely vállalat birtokában levő nyersanyag, készáru, illetve annak rendelkezésre álló munkaerő rekvirálása végett. A bizottság állapítja meg az igénybe vett dologért vagy munkáért járó kártalanítás összegét.

Szervezőbizottságok csak az előbb említett iparágak keretében keletkeztek, az ipar és kereskedelem minden ágában megalakultak azonban „elosztó bizottságok“, amelyeknek feladata a rendelkezésre álló nyersanyagoknak a különböző üzemek között való felosztása. A bizottságok érdekképviseleti alakulatok szoros állami felügyelet mellett.

Az ipari újjászületés szorosan összefügg a pénzpiac helyzetével. A szeptember 18-án kelt törvény a részvénytársaságok (különösen bankok) tekintetében biztosít a kormánynak széleskörű felügyeleti jogokat. A november hó 27-én kelt törvény a Banque de France, a Crédit Foncier és a Crédit National igazgatótanácsát szervezi újjá, az államfő által kinevezett kormányzó, illetve elnöke vezérigazgató részére a tekintélyuralmi rendszernek megfelelően teljes irányító, végrehajtó rendelkező jogot biztosítva. Az említett közjogi jellegű pénzintézetek tanácsába is jelentős számú kormány megbízott kerül.

Az új rendszer a népnek a földhöz visszafordítását is céljául tűzte ki. Az augusztus 30-án kelt törvény a legalább két éve nem művelt területek összeírását rendeli el. Az idevonatkozó munkálatok elvégzése után, de legkésőbb 1940. január 1-ig, az illetékes prefektus a nem művelt földrészeket francia állampolgároknak megmunkálás végett 9 évre kiadja. A szükséges beruházásokra az állam igen alacsony kamatozású kölcsönt bocsát a földhözjuttatott rendelkezésére. (A július 28-án kelt törvény intézkedik a földműves lakosság kölcsön-szükségleteiről.) A megműveletlen területet nyert földműves az első három évben haszonbért nem fizet, a következő 6 esztendő alatt a haszonbér a községben bérbeadott hasonló hozamú terület rész bérének a fele. A kormány felhatalmazást nyert arra, hogy falvakban a mestereket, illetve a mezőgazdákat arra kötelezze, hogy 14 évnél idősebb francia állampolgár ifjakat vegyenek magukhoz tanítás, nevelés végett. A tanonc legalább egy évig köteles a gazda részére dolgozni, aki minden tanítványa után 900 franc nevelési hozzájárulást kap az államtól.

¹ „De qui s'agit-il? Il s'agit d'instituer un régime d'économie dirigée qui permette au Gouvernement de frapper, s'il le juge bon, les organismes ouvriers ou patronaux“. Jean Thouvenin. D'ordre du maréchal Pétain, II. K. 38. lap.

A fejlődés a tekintélyuralmi, központi hatalom jogait igen jelentősen kibővítő korporatív állami berendezkedés felé mutat.¹ A *Revue des deux Mondes* szeptember 15-i számában fejtette ki a marsal politikai programját, amelynek lényege, hogy „erős állam elengedhetetlen feltétele a jó kormányzatnak, mert az államnak, hogy méltán tölthesse be feladatát, szabadnak kell lenni, és csak a szabad kezek erősek a jó cselekvésre. Erős államot akarunk, amely visszacapja valódi jogosítványait.“ Hogy az államfőnek ez a törekvése mennyire találkozik a francia nép lelkivilágával, vágyaival, erről ma még korai volna kritikát mondani. Az a lelkes fogadtatás azonban, amely a 84 éves aggastyán hivatalos útjait várja, arra mutat, hogy a francia nép megértette az idők intését és egyéni jogainak részbeni feláldozásával igyekszik Franciaországot újjáteremteni.

DRÁGFFY MIKLÓS

TUDOMÁNY ÉS ÉLET.

A nemzetiségi kérdés újabb fejlődése.

A trianoni határok kitágulása és Középeurópa részben való átrendezése a nemzeti kisebbségek helyzetében is jelentős változásokat okozott. Az ebből származó új problémák és törekvések a közigazgatást és a közigazgatástudományt közvetlenül és nagy mértékben érdeklik. E folyóirat ezért e kérdéseknek méltó figyelmet óhajt szentelni. Ezúttal a magyarországi nemzeti kisebbségek helyzetét érintő két fontos jogforrásról óhajtunk megemlékezni. Az egyik a második bécsi döntéssel kapcsolatban 1940. évi aug. 30.-án a magyar és német kormány közötti megállapodásról felvett jegyzőkönyv. Ezt a 8490/1940. M. E. számú rendelet 1940. évi november hó 28-án közzétette. A másik „a kárpátaljai vajdaságról“ a magyar kormány által a képviselőház elé 1940. január havában terjesztett törvényjavaslat. Ez a javaslat még nem került tárgyalás alá. Szövege nem könnyen hozzáférhető. Ezért az alábbiakban teljes terjedelmében közöljük.

MAGYARY ZOLTÁN

Törvényjavaslat a Kárpátaljai Vajdaságról és annak önkormányzatáról.

A magyar törvényhozás a Magyar aljai területek kormányzatát és köz-
Szent Koronához visszacsatolt kárpát- igazgatását

¹ A tekintélyuralom és a korporatív eszme összeházasítását mutatja az okt. 26-án kelt törvénnyel alkotott orvosi kamara, amelynek a törvényhozó kizárólagos jogot biztosít a kar érdekeinek védelmére (az addigi orvosi érdekképviselőket azonnali hatállyal feloszlatták). A kamara központi tanácsának 12 tagját és megyei tanácsainak 5—15 tagját a gyakorló orvosok közül a végrehajtó hatalom (az elsőket az államfő, az utóbbiakat pedig a belügy-miniszter) nevezi ki. A kamarának széleskörű érdekképviselői, érdekvédelmi, fegyelmi (az orvosi hivatás gyakorlásának eltiltását is elrendelheti) és belső szabályalkotó hatalma van.

híven Szent István királyunknak hazánk népeit atyai gondossággal vezérlő eszméjéhez és annak korszerű alkalmazása szándékától áthatva,

Rákóczi népeinek egysége és az ország minden ajkú fiának egyenjogúsága szellemében,

valamint e területek lakosságának óhaja és helyesen felfogott érdekei szerint is,

e területek különleges viszonyait és sajátos népi jellegét figyelembe véve a következőképpen szervezi meg.

I. Általános rendelkezések.

1. §. A törvényhozás az országnak a magyar állam területéhez az 1959: VI. t.-c. 1. §-a értelmében visszacsatolt kárpátaljai részén, Kárpátaljai Vajdaság néven különleges kormányzati egységet szervez.

A Kárpátaljai Vajdaságnak a törvényhozás az idézett törvénycikk 6. §-ában kifejezett elhatározásának megfelelően önkormányzatot biztosít.

Az önkormányzatot a jelen törvény és egyéb törvények határozzák meg.

2. §. A törvényhozás áthatva attól a törekvéstől, hogy a Kárpátaljai Vajdaságnak különleges helyzetéhez méltó székhelye legyen, Ungvár törvényhatóságú várost, az ily városokat a törvény szerint megillető jogállás fenntartásával, a Kárpátaljai Vajdasághoz csatolja és a Kárpátaljai Vajdaság kormányzatának és közigazgatásának központjául jelöli ki.

3. §. A törvényhozás a Kárpátaljai Vajdaság határait — figyelemmel a 2. §-ban kifejezett elhatározására, a rutének telepédési arányszámára, valamint Kárpátaljának az Alföldtől eltérő gazdasági jellegére — a következőképpen állapítja meg:

Az Ung folyótól Bajánháza, Lekárd, Magasrév községek három határpontjától északra Zuella-Zválá községig, a Cernin hegycsúcsig az országhatár,

onnan kelet-délkeletre Tiszabogdány—Bogdán községig a Stog csúcsig az ezeréves országhatár,

innen nyugatra Gödényháza, Királyháza, Csarnató-Cserná községek hármass határpontjáig az országhatár,

onnan vissza, az Ung folyóig egyfelől Csarnató-Cserná, Rákospatak—Horbki, Veréce-Verjácá, Alsóveresmart-Málá Kopányá, Felsőveresmart-Veliká Kopánvá, Felsősárad-Visnyij Sárd, Alsósárad-Nizsnyij Sárd, Ölyvös-Vláhovo, Nagycsongova-Veliká Csingává, Ilonokújfalu-Önok, Ma-

gyarkomját-Veliki Komjátí, Alsókaraszló-Záricsá, Beregkövesd-Kivjázsd, Komlós-Komlus, Felsőremete, Alsóremete, Makarja-Mákárjovo, Bárdháza-Bárbovo, Pisztraháza-Pisztrjálóvo, Beregleányfalva-Lálovo, Berezinka-Berezinká, Felsőkerepec-Visnyij Koropec, Kendereske-Kenderesovci, Podhering-Podhorjáni, Kölcsey-Kolcsin, Klastromalja-Podmonásztir, Frigyesfalva-Klenóvci, Klaesan-Klyácsánovo, Iványi-Ivánovci, Ódávidháza-Sztároje Dávidkovo, Ujdávidháza-Nowje Dávidkovo, Nagylucska-Lucski, Gorond-Gorondá, Sztrabicsó-Sztrabicsovo, Ignéc-Znyácevo, Oroszkomoróc-Ruszkí Komárovcí, Alsószlatina-Nizsnyá Szolotviná, Kisluboka-Hluboká, Nagyláz-Veliki Lázi, Hegyfark-Hegyfark, Gerény-Horjáni községek, Ungvár város, Zahar-Záhár, Ungpinkóc-Pinkovci, Lekárd-Lekárd községek, másfelől Királyháza, Nagyszöllös, Salánk, Nagybereg, Kovászó, Beregújfalu, Dercen, Fornos, Munkács, Oroszvég, Várkulesa, Izsnyéte, Kisgut, Barkaszó, Csongor, Nagydobrony, Kisdobrony, Nagygejóc, Unghosszúmező, Korláthelmece, Baranya, Ungdaróc, Minaj, Órdarma, Bótfalva, Bátfa, Palló, Mátyóc, Bajánháza községek kataszteri határa.

4. §. A Kárpátaljai Vajdaság területén az államnyelvvél egyenjogú hivatalos nyelv a rutén.

A Kárpátaljai Vajdaság területére vonatkozó, valamint az arra is kiterjedő érvényű minden törvényt, rendeletet és hatósági hirdetményt hiteles fordításban rutén nyelven is ki kell adni.

A Kárpátaljai Vajdaság területén működő valamennyi népiskolában, közép-fokú és szakiskolában, valamint középiskolában, mind a magyar, mind a rutén nyelv tanítását biztosítani kell.

A Kárpátaljai Vajdaság területén mindennemű hatósághoz, hivatalhoz, iskolához és intézethez lehetőleg olyan személyeket kell alkalmazni, akik úgy a magyar, mint a rutén nyelvben jártasok. Az, akit e kellék hiányában alkalmaztak, nyelvismertet alkalmazásától, illetőleg e törvény hatálybaléptétől számított két éven belül kiegészíteni köteles. E kötelezettség teljesítésének ellenőrzésére és a köteletség nem teljesítésének következményeire a részletes szabályokat külön törvény állapítja meg.

5. §. Azokat, akiknek anyanyelve nem magyar vagy rutén, a Kárpátaljai

Vajdaság területén is megilletik mindazok a jogok, amelyeket a nemzeti-séghez tartozók javára a törvények és egyéb jogszabályok megállapítanak.

6. §. A Kárpátaljai Vajdaság címérét, valamint zászlajának színeit a vajdasági gyűlés állapítja meg. A címet a Szent Korona fedi.

A vajdasági címet és zászlót hivatalosan az ország címere, illetőleg zászlaja mellett kell alkalmazni.

7. §. A Kárpátaljai Vajdaság önkormányzata kiterjed a vajdasági igazgatás minden ágában mindazokra az ügyekre, amelyek a terület és nép sajátos viszonyainál fogva jogalkotási, vagy kormányzati, illetőleg közigazgatási szempontból különleges igazgatást tesznek szükségessé.

A Kárpátaljai Vajdaság önkormányzata különösen kiterjed:

a) a vallás- és közoktatásügy, továbbá a jóléti és gazdasági ügyek igazgatásának körére, külön törvények rendelkezései szerint;

b) azokra a helyi igazgatási ügyekre, amelyek a törvények és más jogszabályok szerint a törvényhatóságok és községek jogkörébe tartoznak;

c) az a) és b) pontban megjelölt kereteken túl azokra az ügyekre is, amelyeket a törvény, vagy a törvények korlátai között a m. kir. minisztérium rendelete kifejezetten odautal;

d) pénzügyekben az önkormányzat költségeinek és a költségek fedezetének megállapítására.

Az a) alatt említett ügyekben az önkormányzat terjedelméről és gyakorlati módjáról a m. kir. minisztérium mielőbb, de legkésőbb két éven belül a hatályos jogszabályok szükséges kiegészítésére és módosítására törvényjavaslatokat köteles az országgyűlés elé terjeszteni, illetőleg rendeleteket köteles kibocsátani.

II. A Kárpátaljai Vajdaság önkormányzatának szervei.

8. §. A Kárpátaljai Vajdaság önkormányzatának központi szervei:

a) a vajdasági gyűlés,

b) a vajda.

9. §. Kárpátalja önkormányzatának képviselői szerve a vajdasági gyűlés.

A vajdasági gyűlés negyven tagját a választóközönség öt évenként választja.

Méltóságuk, illetve hivataluk alapján és annak tartama alatt tagjai a vajdasági gyűlésnek: a) a vajda; b) a következő egyháznagyok: a munkácsi görög szertartású római katolikus püs-

pök, a latin szertartású római katolikus, a református és a görögkeleti egyházaknak a Vajdaság területén főhatóságot gyakorló rangban idősb egy-egy magyar állampolgárságú püspöke; c) az alispánok, Ungvár város polgármestere, a helytartói hivatal osztályvezetői, a pénzügyminiszter által kijelölt kárpátaljai pénzügyigazgató, a földművelésügyi miniszter által kijelölt kárpátaljai erdőigazgató és a kárpátaljai tankerületi főigazgató; d) a Vajdaságra kiterjedő területen működő mezőgazdasági-, továbbá kereskedelmi- és iparkamara elnöke.

A vajdasági gyűlésbe és annak tartamára a kormányzó a helytartónak a m. kir. minisztérium útján tett előterjesztésére legfeljebb tíz tagot kinevezhet.

A vajdasági gyűlés tagjainak választásáról és a vajdasági gyűlési tagság megszűnéséről a végrehajtási törvény rendelkezik.

10. §. A vajdasági gyűlés

a) statutumokat alkot (11. §.);

b) választja saját tisztikarát;

c) választja a vajdát (14. §.);

d) választja a vajda mellé rendelt hivatalnak a jogszabályok értelmében választás alá eső tisztviselőit;

e) választja az alispánokat, a vármegyei főjegyzőket, tiszti főügyészeket, árvaszéki elnököket és a főszolgabírákat, valamint a vármegyék választás alá eső egyéb tisztviselőit;

f) a vármegyék közigazgatási bizottságaiba (17. §.) és egyéb testületi szerveibe az illető vármegyék lakói közül választja a törvény értelmében választás alá eső tagokat;

g) megállapítja az önkormányzat költségvetését és zárszámadását;

h) a vajdasági önkormányzat költségeinek fedezésére igénybeveszi a Vajdaság közönségének hozzájárulását (19. §.);

i) a vajdasági vármegyéket illetőleg (17. §.) gyakorolja a törvényhatósági bizottságot megillető jogosítványokat, ideértve a szabályrendeletalkotás és a közigazgatási bíróságnál emelhető panasz jogát, valamint a felsőházi tagok választására vonatkozó jogkört is;

j) ellenőrzi a Vajdaság önkormányzatát és erre vonatkozóan felvilágosítást kérhet a vajdától;

k) a Vajdaság területén folyó kormányhatósági igazgatásra kifejezheti észrevételeit és óhajait és ezeket a helytartó útján a miniszterelnökkel közli;

l) határoz mindazokban az ügyekben, amelyeket a törvény, miniszteri

rendelet, vagy vajdasági statutum hozzáutal.

11. §. A vajdasági gyűlés a 7. §. rendelkezései értelmében az önkormányzat körébe tartozó ügyekben statutumokat alkot.

Vajdasági statutum állapítja meg különösen:

a) a vajdasági gyűlésbe történő választásokra (9. §.) a választókerületi beosztást;

b) a vajdasági gyűlés tagjainak összeférhetetlenségét;

c) a vajdasági gyűlés összehívásának, megalakulásának és működésének módját, rendes ülésszakainak idejét, valamint az ülések rendjét;

d) a vajdasági statutumok és a szabályrendeletek kihirdetésének, közzétételének és hatálybalépésének szabályait, még pedig a szabályrendeleteket illetően a vonatkozó törvények rendelkezéseitől eltérően is;

e) a vajda vezetése alatt álló hivatal szervezetét;

f) a 4. és 5. §. korlátai között az önkormányzati közigazgatás nyelvhasználatának részletes szabályait;

g) A Kárpátaljai Vajdaság címerét, valamint zászlajának színeit (6. §.).

A vajdasági statutumok nem ütközhetnek törvénybe és országos szokásba. Viszont a vajdasági statutummal nem lehetnek ellentétesek a vajdasági törvényhatóságok és községek szabályrendeletei.

12. §. A vajdasági statutumok és költségvetés tervezetét, valamint a zárszámadást a vajda a vajdasági gyűlés elé terjesztés előtt legalább harminc nappal köteles a kormányzói helytartónak bemutatni.

A vajdasági statutumokat a kormányzó nevében a helytartó erősíti meg.

A kormányzói helytartó a vajdasági gyűlés által megállapított szabályrendeleteket és a költségvetést jóváhagyás, a zárszámadást pedig tudomásulvétel végett a m. kir. miniszterelnökhöz terjeszti fel.

A vajdasági statutumot csak a kormányzói helytartó megerősítése, a vajdasági gyűlés szabályrendeletét pedig az illetékes miniszter, vagy miniszterek részéről történt záradékolás után lehet kihirdetni.

13. §. A kormányzó a vajdasági gyűlést a m. kir. minisztérium előterjesztésére feloszthatja; ebben az esetben az új vajdasági gyűlést a kormányzó hívja össze.

14. §. Kárpátalja vajdáját a vajdasági gyűlés öt évre választja a kijelölt vá-

lasztmány által kijelölt három személy közül. A választmány elnöke a kormányzói helytartó; hat tagja közül hármat a vajdasági gyűlés választ, hármat pedig a vajdasági gyűlés választott tagjai közül a kormányzói helytartó hív meg. Kijelölni csak olyan magyar állampolgárokat lehet, akik a Kárpátaljai Vajdaság területén laknak, vagy onnan származnak. A vajda a vajdasági gyűlés előtt esküt tesz.

A vajda

a) gondoskodik a törvényeknek, a rendeleteknek, a vajdasági gyűlés statutumainak, szabályrendeleteinek, továbbá a kormányhatóság és az önkormányzati hatóságok határozatainak és intézkedéseinek végrehajtásáról, amennyiben ez a fennálló szabályok értelmében nem tartozik más hatóság hatáskörébe;

b) a helytartó előzetes hozzájárulásával kinevezi a vármegyék választás alá nem eső tisztviselőit;

c) a vajdasági költségvetés keretei között és a helytartó mellé szervezett számvevőség ellenőrzésével gyakorolja az utalványozás jogát;

d) az önkormányzat érdekeit képviseli és e célból a helytartó közvetítésével előterjesztéseket tehet a miniszterekhez;

e) teljesíti mindazt, amit törvény, miniszteri rendelet vagy statutum a vajda jogkörébe utal.

A vajda esküjének szövegét, valamint felelősségrevonásának módját külön törvény állapítja meg.

A vajda állására és szolgálati viszonyaira vonatkozó részletes szabályokat — amennyiben erről külön törvény nem rendelkezik — statutum állapítja meg

III. A kormányzói helytartó.

15. §. A kormányzói helytartót a m. kir. minisztérium előterjesztésére a kormányzó nevezi ki és menti fel állásától. A helytartó a kormányzó kezébe tesz esküt.

A helytartó a kormányzó és a m. kir. minisztérium helyi képviselője és egyúttal Ungvár törvényhatósági joggal felruházott város főispánja. A helytartó magyar zászlósúr és mint ilyen tagja az országgyűlés felsőházának.

A helytartó a vajdasági gyűlésen bármikor megjelenhetik és felszólalhat; a vajdasági gyűlést jogosult elnapolni; a kormányzó nevében megerősíti a vajdasági statutumokat.

A helytartó ellenőrzi az önkormányzati szervek működését és a Vajdaság háztartásának vitelét, továbbá biztosítja a szakigazgatás és önkormányzati igazgatás szervei működésének összhangját. A helytartó a törvényből folyó eltérésekkel gyakorolja a főispán, valamint esetleg a kormánybiztos (1929: XXX. t.-c. 36. §. és 1939; II. t.-c. 142—145. §.) jogosítványait is. Kinevezési jogát külön törvény szabályozza.

A helytartó jogkörét, a vezetése alatt álló hivatal szervezetét és működési rendjét, továbbá a miniszterek felügyeleti jogának gyakorlási módját e törvény korlátai között a m. kir. minisztérium rendelettel állapítja meg.

A helytartó illetményeinek és a helytartói hivatal költségeinek fedezéséről a miniszterelnökség költségvetésében kell gondoskodni.

IV. Vegyes rendelkezések.

16. §. A Kárpátaljai Vajdaság területén az országgyűlési képviselők választására vonatkozó törvények az 1939: XVIII. törvényekben megállapított eltérésekkel irányadók.

A Kárpátaljai Vajdaság részéről a felsőházi tagokat az 1926: XXII. t.-c. 18. §-ában megállapított számban és szabályok szerint választják.

17. §. A Kárpátaljai Vajdaság területén három vármegye van, nevezetesen Ung, Bereg és Máramaros. E vármegyék a törvény értelmében a törvényhatósági bizottságot megillető jogkörüket egyelőre együttesen a vajdasági gyűlésen gyakorolják. Az 1907: LX. törvényekben az alispán feladatkörébe utalt tennivalókat a vajda teljesíti.

A vajdasági vármegyék közigazgatási bizottságaiba a törvény értelmében a törvényhatósági bizottság által választandó tagokat egyelőre a vajdasági gyűlés választja. A közigazgatási bizottság gyakorolja a törvény ér-

telmében a kisgyűlést megillető hatáskört is.

A vármegyei tisztviselők választása öt évre szól.

A vármegyék tekintetében szükséges egyéb szabályokat külön törvény állapítja meg.

18. §. A m. kir. minisztérium újonnan állapítja meg azoknak a szakigazgatási szerveknek területi beosztását, amelyeknek működése a Kárpátaljai Vajdaság területére kiterjed, vagy azok hatáskörét a helytartóra ruházhatja.

19. §. A Vajdaság az önkormányzat központi igazgatásának költségeit a Vajdaság közönségének hozzájárulásából és esetleg az állam által a költségvetés keretében engedélyezett segélyből fedezi.

A vajdasági önkormányzati központi igazgatás alkalmazottainak fizetését (havidíját, havibérét), lakáspénzét, családi pótlékát és hadipótlékát az államkincstár fizeti.

A Vajdaság közönségének hozzájárulását csak a Vajdaság területén előírt állami alapadók arányában lehet igénybevenni.

A vajdasági törvényhatóságok és községek (városok) önkormányzatuk költségeit a törvényhatóságok és községek (városok) részére törvényekben és más jogszabályokban biztosított bevételekből és segélyekből fedezik. A vajdasági vármegyék alkalmazottainak az 1929: XXX. t.-c. 70. §-ában megjelölt illetményeit az államkincstár fizeti.

20. §. Azokon a kir. törvényszékeken, valamint kir. ítélőtáblán, amelyeknek hatásköre a Vajdaság területére kiterjed, a szükséges számban rutén tanácsokat kell felállítani, a m. kir. Kúrián és a m. kir. Közigazgatási Bíróságon pedig ruténül tudó előadók-ról kell gondoskodni.

A rutén nyelv és irodalom részére egyetemi tanszéket kell szervezni.

21. §. E törvény hatálybalépéséről és végrehajtásáról külön törvény rendelkezik.

KÖNYVSZEMLE.

Huber, Ernst Rudolf Dr., Professor der Rechte in Leipzig: *Verfassungsrecht des Großdeutschen Reiches* (Zweite, stark erweiterte Auflage der „Verfassung“). Grundzüge der Recht- und Wirtschaftswissenschaft. Reihe A. Rechtswissenschaft. Hamburg 1939. Hanseatische Verlagsanstalt. 528 lap.

A forradalmak új gondolatok és új szociális erők érvényrejtését jelentik. Sikerük az irányadó társadalmi rétegek mélyreható megváltozásában s az illető állam addigi szervezeti felépítésének gyors átalakulásában nyilvánul. A forradalom célja tehát új megoldások előidézése. A tudomány feladata ezzel szemben az, hogy vissza is nézzen és az új rend jellemvonásait a régivel való összehasonlítás alapján állapítsa meg.

A szerzőnek nagy érdeme, hogy nem nagy terjedelmű, de alapvető jelentőségű alkotmányjogában a nagy német birodalom népi alkotmányát történeti kifejlődésében és az előző liberális állam alkotmányával szembeállítva mutatja be. Egy forradalom vívmányainak és a németországihoz hasonló mély átalakulásnak helyes megítélése és megértése külföldiek számára mindig nehéz, mert hiányzik hozzá a személyes élmény. De a benneélőknek is nehéz a forradalom eredményeit éppen azok új volta miatt fogalmilag megérteni. A tudomány feladata ilyen időpontban sok hasonlóságot mutat a nemzetközi jogi összehasonlítással: ez utóbbinak feladata, hogy különböző országoknak egyidőben érvényes joga közti különbségeket állapítson meg, az előbbinek, ugyanegy országnak különböző időpontban, az átalakulás előtt és után meglévő berendezéseit kell összehasonlítva vizsgálnia.

A népi birodalom számára a nép politikai fogalma az alkotmány alapja. A könyv fejtegetései a nép fogalmáról (Art und Idee des Volkes), a nép egységéről és teljességéről, a néphez és a birodalomhoz való tartozásról, (Die Volks- und Reichs-zugehörigkeit) az egész rendszernek az alapja. „A népi egység elve túlmutat a Német állam határain.” (158. lap.) Ez a mondat a népi mozgalom egyik főhajtóerejére mutat rá. Ennek a tételnek a jelentősége természetesen vesztett azóta, amióta Ausztriának, a szudétanémet területeknek, Memelnek, Danzignak és a lengyel területeknek megszerzésével az összes határmenti németség a Birodalom részévé lett. A népi egység elve azonban továbbra is azt jelenti, hogy a nép nincs a saját állami alakjával kimerítve, hanem azt átlépve is egyetlen önálló egységet jelent. De a népi egység elve befelé egyúttal azt jelenti, hogy a rendi, foglalkozási és vagyoni különbségek szétválasztó hatását és ellentéteit, a bármiféle privilégiumokat lehetetlenné teszi. Magától értetődik, hogy nem tudja elmosni a természetes különbségeket, amelyek a sokféle foglalkozási és műveltségi rend tagjai között vannak, de meg tudja akadályozni, hogy ilyen természetes és szükséges különbségeket szétválasztó és szembeállító hatásúvá fokozódni engedjenek. (158. lap.)

További fontos oszlopai Huber tudományos rendszerének a vezérről és a mozgalomról szóló fejezetek. Az állami főfunkciók széjjelválasztásának elvét a népi birodalom elvetette és ezért helyébe az egységes vezéri hatalmat állította. A parlamenti demokrácia abból az ideológiából indult ki, hogy nála a nép akarata irányadó, amely választások és szavazások útján nyer kifejezést. A népi vezéri állam ezzel szemben azon a felismerésen nyugszik, hogy a nép valódi akaratát nem lehet parlamenti választások és szavazások útján megállapítani, hanem, hogy a nép akaratát tisz-

tán és hamisítatlanul csak a vezér útján lehet megismerni. (194. lap.) Ezért a vezérről szóló fejezet tárgyalja a törvényhozó és bírói hatalom kérdéseit is, valamint a vezér egész jogkörét és a birodalmi kormányhoz való viszonyát, valamint a hadsereg fővezérletének kérdését. A mozgalom és az a feladata, hogy az államot vezesse, az egyetlen párt alakítására és a pártnak és az államnak az egységére vezetett. Ebből a párt jogállására és a párt szerveire vonatkozó új problémák adódnak, amelyek az alkotmányjogban eddig ismeretlenek voltak és Hubernál rendszerbeli világos helyüket megtalálják.

A Birodalom egységesítése, a népi mozgalomnak egyik főcélja és történelmi hivatása volt. Erről a történelmi bevezetésen kívül „a Birodalom szervezetéről“ (Die Gliederung des Reiches) című fejezet szól, amely világosan mutatja be a tagállamok mai helyzetét, Poroszországnak a Birodalomhoz való viszonyát és a Birodalomhoz újonnan csatolt részek jogi helyzetét, valamint a birodalmi helytartók jogállását és fontos szerepét.

Sok újat tartalmaz a néptársak jogállásáról szóló fejezet, amely az állampolgári alapjogok elméletét kiszorító új felfogást fejt ki a család, a tulajdon és a munkaviszony kérdéseire tagolva. A munkás a közület tagja és köteles összes képességeit és erejét a közfeladatokra rendelkezésre bocsátani. A közösség viszont azért felelős, hogy minden néptárs képességeit a köz javára hasznossá tehesse és ezzel saját megélhetését biztosítsa. A munkás jogállása sem nem individualisztikus, sem nem kollektivistikus, hanem „a közösséghez kötött“, amely a nemzeti munka rendjében állapítja meg a munkásnak és a vállalkozónak a helyét, akik egyaránt a népi közösség tagjai. Ebből a felfogásból adódik a munkaviszonynak, a munkaszerződésnek és a munkarendnek új felfogása.

Nagy érdekességű a közszolgálatról szóló fejezet, minthogy a közszolgálat a népi birodalomban szintén jelentékeny átalakuláson megy át. Külön tárgyalja a munkaszolgálatot, a katonai szolgálatot és a közhivatalnoki szolgálatot, amelytől megkülönbözteti a közszolgálatban alkalmazottak kategóriáját, mint a közhivatalnokok és a gazdasági munkaszerződés alapján alkalmazottak közé eső munkaviszonyt. Ennek az új kategóriának jogállását a Gesetz zur Ordnung der Arbeit in öffentlichen Verwaltungen und Betrieben, 1934. március 23-ról abból a megfontolásból létesítette, hogy a közigazgatás nagyarányú megnövekedésével kapcsolatos szaporodását a hivatalnokoknak akként irányítsa, hogy a hivatalnokok intézménye ne váljon tömeggé és az állam életében betöltött különös politikai és intézményi hivatására alkalmatlanná. Ezért kellett a közszolgálati alkalmazáson belül ezt a kettéválasztást elvégezni.

Külön fejezet szól a rendi önkormányzatról, amelyben többek közt a községek, a gazdasági élet és a kulturális élet rendjével (Gemeindeordnung, Wirtschaftsordnung, Kulturordnung), egy utolsó fejezetben pedig az állam és az egyházak viszonyával foglalkozik.

A mű új rendszere legjobban mutatja a német alkotmány mélyreható átalakulását. A szerzőnek egyik kiváló erőssége a

rendszeresítés. A széles látókör, a szemlélet frissesége, az előadás nagy világossága olyan kiváló tulajdonságok, amelyeket korábbi műveiből is ismerünk. Ezek együttvéve tették őt képessé arra a kiváló teljesítményre, hogy a nemzetiszocialista államnak néhány év alatt kialakult és teljesen még le nem is zárt új rendjéről világos és tudományosan érett képet tudott adni. Huber műve hézagpótló nemcsak a szaktudomány művelői, hanem a népi államot bármely szempontból vizsgálók számára, egyúttal reprezentatív képviselője az új német tudománynak.

MAGYARY ZOLTÁN

Giustiniani, Filippucci G.: La Dottrina Fascista di Diritto Internazionale. (Istituto Nazionale di Contenzioso Diplomatico). Roma, 1940. 388 lap. Kifinomult éleslátással, mélységes történelmi tanulmányok után, a jog szabályainak teljes ismeretében, az erkölcs és méltányosság figyelembevételével íródott ez a mű. A nemzetközi jog terén mutat reá a fascizmus teremtő erejére, amelyről megállapítható, hogy a jog összes ágaira kiterjedően újat, az előbbieknél erkölcsösebbet, jobbat alkotott. Ennek az alkotásnak a nemzetközi jog terén megvalósuló alapjait a Duce 1935. év november hó 18-án Pontiniában tartott beszéde rakta le, az első formábaöntés érdeme pedig G. Filippucci Giustiniani érdeme marad.

A könyv hat tanulmányra oszlik. Az első, melynek címe: „A fascista nemzetközi jog elmélete“, az állam, a nemzet, a felségjogok, a nemzetek közötti egyenlőség, béke, háború, lefegyverzés, hadiadósságok, hadikárpótlások, a nemzetközi konferenciák, a Vatikánállam jogi helyzete, a nemzetközi magánjog és büntetőjog kérdéseit tárgyalja. A második a Népszövetség szerepét, reformját, a fascizmus és a Népszövetség egymáshoz való viszonyát veti vizsgálat alá. A harmadik tanulmány a tenger és szárazföldi blokád (continentális zár), az olasz-abesszín háborúval kapcsolatban gyakorolt szankciókkal foglalkozik. A negyedik „A szerződések revíziója és a rebus sic stantibus feltétele“ címet viseli s az országunk létét oly közelről érintő revíziót veszi bonckés alá. Az ötödik tanulmány az állampolgárságról szól, tárgyalva a kettős állampolgárságot, a hontalanságot, az állampolgárság elvesztését, az olasz állampolgárság hat változatát. (Teljes jogú állampolgárság, kis állampolgárság, égei szigetek állampolgársága, gyarmatok lakóinak állampolgársága, protektorátus állampolgársága, nem Olaszországban lakó olaszok állampolgársága és a zsidók állampolgársága.) A hatodik tanulmány Hitler állampolgárságát vizsgálja a nemzetközi jog szemüvegén keresztül, mert ez az eset megvilágítóan mutatott rá a Páris-környéki békék által megteremtett jogi lehetetlenségekre. Az olasz állampolgársági tételes jogi részletes ismertetéssel zárja le a kiváló munkát.

A mai kor problémái iránt érdeklődő laikus éppen olyan haszonnal forgatja G. Giustiniani könyvét, mint az elméleti kutató. Az első választ kap a sok aktuális kérdésre, a másik pedig adatokat és impulzusokat a jog tovább fejlesztésére.

DRÁGFFY MIKLÓS

A KÜLFÖLDI JOGFEJLŐDÉS FORRÁSANYAGA.

Német tisztviselőtörvény.¹

A német népben gyökerező és a nemzetiszocialista világnézettől áthatott hivatásos tisztviselői kar, melyet a német nép és birodalom Vezéréhez, Hitler Adolfhoz hűségi kötelék fűz, egyik alappillére a nemzetiszocialista államnak. Ezért a birodalmi kormány az alább kihirdetett törvény megalkotását határozta el.

I. FEJEZET.

A tisztviselői jogviszony.

1. §. (1) A német tisztviselőt a Vezérhez és a birodalomhoz közjogi természetű szolgálati és hűségi viszony fűzi (tisztviselői jogviszony: *Beamtenverhältnis*²).

(2) A német tisztviselő a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt által hordozott állam akaratának végrehajtója.

(3) Az állam a tisztviselőktől feltétlen engedelmességet és a végsőkig menő köteleességteljesítést követel meg; ennek fejében biztosítja a tisztviselő életfenn tartását.

2. §. (1) A birodalommal szemben fennálló szolgálati jogviszony közvetlen, vagy közvetett.

(2) Annak a megállapítása, hogy ki (melyik közület) tekintendő a tisztviselő közvetlen szolgálatadójának (*Dienstherr*) a közigazgatás szervezétének felépítéséből következik.

(3) Az, akinek a szolgálatadója maga a birodalom, közvetlen birodalmi tisztviselő; akinek pedig más a közvetlen szolgálatadója, az közvetett birodalmi tisztviselő. A szolgálatadó megváltozásánál az eddigi közvetlen szolgálati jogviszony megszűnik.

(4) A tisztviselő szolgálati főhatósága (*oberste Dienstbehörde*) közvet-

len szolgálatadójának a legfelsőbb hatósága.

(5) Szolgálati előljáró az, aki a neki alárendelt tisztviselő személyi ügyeit illetően közszolgálati jogi akaratnyilvánításokra jogosult. Előljáró az, aki a tisztviselőnek szolgálati tevékenységét illetően utasításokat adhat. A közigazgatás szervezeti felépítése határozza meg, hogy ki tekintendő szolgálati előljárónak, ill. előljárónak.

II. FEJEZET.

A tisztviselő kötelességei.

1. Általános rendelkezések.

3. §. (1) A tisztviselői jogviszonyba való befogadás (*Berufung in das Beamtenverhältnis*) az államvezetés bizalmának jele, mely a tisztviselőt arra kötelezi, hogy az állása következtében reá háruló magasabb kötelességeknek állandóan tudatában legyen. A Vezér és a birodalom a tisztviselőtől őszinte hazaszeretetet, áldozatkészséget, odaadó munkásságot, előljáróival szemben engedelmességet, munkatársaival szemben pedig bajtársiasságot követel meg. A tisztviselő néptársai előtt mindig a hű köteleességteljesítés mintaképe legyen. A Vezérhez, aki a tisztviselőt különös védelmében részesíti, haláláig tartó hűség köti.

¹ Deutsches Beamten-gesetz vom 26. Januar 1937. (Reich-gesetzblatt I. 39. l.) Fordították *Karcsay Sándor* és *Benárd Aurél*.

² A szövegben *dólt betűvel* szedett részek a fordító megjegyzései, ill. magyarázatai.

(2) A tisztviselőnek mindenkor hazozás nélkül sikra kell szállania a nemzetiszocialista államért és mindenkor át kell hatnia őt annak a tudatnak, hogy a Német Nemzetiszocialista Munkáspárt a néppel való feloldhatatlan közösségben a német államgondolat hordozója. A tisztviselőnek kötelessége minden olyan eseményt szolgálati előjárójának jelenteni, mely a birodalmat vagy a Német Nemzetiszocialista Munkáspártot veszélyeztetheti, még akkor is, ha ez nem hivatalos minőségében jutott tudomására.

(3) A tisztviselő felelős hivatali kötelességeinek lelkiismeretes teljesítéséért. Viselkedésében, hivatalban és hivatalon kívül méltónak kell mutatkoznia arra a bizalomra és megbecsülésre, mely hivatásának kijár. Nem szabad túrnie, hogy vele közös háztartásban élő családtagja köztisztességbe ütköző tevékenységet folytasson.

2. A hűségeskü.

4. §. (1) A tisztviselőnek a közszolgálatba való első belépésekor a Vezérrel és a birodalommal szemben fennálló hűségi kötelezettségét az alábbi esküvel kell megerősítenie:

„Esküszöm, hogy a Német Birodalom és nép Vezéréhez, Hitler Adolfhoz hű és engedelmes maradok, a törvényeket tisztelem és hivatalos kötelességeimet lelkiismeretesen teljesítem. Isten engem úgy segítjen.“

(2) Ha egyes felekezetek számára a törvény megengedi, hogy eskü helyett más megerősítő nyilatkozatot használjanak, az ilyen felekezethez tartozó tisztviselő ezt a megerősítő nyilatkozatot teheti.

(3) Az a tisztviselő, aki kijelenti, hogy az eskünek vallásos formában való letétele lelkiismeretével ellenkezik, az esküt a zárószavak nélkül mondhatja el.

3. Hivatali cselekmények korlátozása.

5. §. (1) A tisztviselő előjárójának beleegyezése nélkül semmiféle olyan hivatali cselekményt nem végezhet, mely saját maga vagy pedig olyan rokona számára, kikre vonatkozóan a bűnvádi eljárásjog szerint tanúzás megtagadási joga áll fenn, előnnyel jár.

(2) A tisztviselőt fel kell menteni

olyan hivatali cselekmények végzése alól, amelyek ellene, vagy pedig olyan rokonai ellen irányulnak, akikre nézve a bűnvádi eljárásjog szerint tanúzás megtagadási joga van.

(3) Érintetlenül maradnak mindazon törvényi rendelkezések, melyek a tisztviselőt bizonyos hivatali cselekmények végzéséből kizárják.

6. §. (1) A tisztviselő köteles minden hivatali tevékenységtől tartózkodni, ha őt hivatali ügyeinek viteletől a szolgálati főhatóság, ill. az ezáltal kijelölt hatóság eltiltotta. Ilyen eltiltás csak három hónapi időtartamig mondható ki.

(2) Bírói hivatást gyakorló tisztviselő csak az esetben tiltható el hivatali tevékenysége gyakorlásától, ha ellene a 71. §-ban meghatározott vizsgálati eljárás van folyamatban s annak eredményeképpen nyugdíjazása valószínűség szerint várható, vagy ha kinevezése a 32. §. 2. és 3. bekezdése alapján megsemmisítendő, vagy megsemmisíthető.

4. Engedelmességi kötelezettség.

7. §. (1) A tisztviselő felelős hivatali cselekményeinek törvényszerűségéért.

(2) A tisztviselő köteles előjárója, ill. a különös szabály erejénél fogva utasításadásra jogosított személy szolgálati parancsait követni, ha a törvény másképp nem rendelkezik; a felelősség ilyen esetben azt terheli, aki a szolgálati parancsot kiadta. A tisztviselőnek nem szabad olyan szolgálati utasítást követnie, melynek végrehajtása általa felismerhetően a büntető törvényekbe ütközik.

(3) A tisztviselő utasításokat csak előjáróitól, ill. különös szabály erejénél fogva vele szemben utasításadásra jogosított személytől fogadhat el; a törvény és egyéb jogszabályok tiszteletbentartása minden engedelmességi kötelezettséget megelőz.

(4) A Vezér és birodalmi kancellár határozza meg, mikor és milyen mértékben van helye annak, hogy a tisztviselőt, ki a Német Nemzetiszocialista Munkáspárt tagja, a pártbíróóság felelősségre vonja.

5. Hivatali titoktartás.

8. §. (1) A tisztviselő köteles a hivatali működése folytán tudomására jutott hivatalos titkot, melyet a tör-

vény, szolgálati szabály, vagy az ügy természete annak minősít, — még a szolgálati viszony megszűnése után is — mindenkivel szemben megőrizni; ezen kötelessége alól őt semmiféle egyéb személyi kötelezettség sem mentheti fel.

(2) A tisztviselő hivatali titkot alkotó tényekről felhatalmazás nélkül a bíróság előtt vallomást nem tehet, sem bíróságon kívül arról nem nyilatkozhatik.

(3) A felhatalmazást a szolgálati előljáró, ill. az utolsó szolgálati előljárója adja meg.

(4) A tisztviselő köteles szolgálati előljárójának, ill. utolsó szolgálati előljárójának felhívására a hivatalos iratokat, rajzokat, képes ábrázolásokat és hasonlókat, valamint hivatalos eljárásokról szóló feljegyzéseket s mindezek másolatait még az esetben is kiadni, ha a tisztviselői jogviszonya már megszűnt. Ugyanazon kötelezettség áll fenn hátramaradottaira és örökösire nézve.

9. §. (1) Tanuvallomás tételre felhatalmazás csak akkor tagadható meg, ha a tanuvallomás a birodalom érdekeit, vagy közfeladatok ellátását komolyan veszélyezteti, vagy jelentősen megnehezíti. Szakértői véleményadás engedélyezésére a beleegyezés csak akkor tagadható meg, ha annak megadása a szolgálat hátrányával járna.

(2) Ha a tisztviselő bírói eljárás során félként vagy vádlottként szerepel és nyilatkozata jogos érdekei érvényesülését szolgálja, a felhatalmazás még az esetben is, ha a vallomás a birodalom érdekét vagy közfeladatok ellátását komolyan veszélyezteti, vagy jelentősen megnehezíti, csak akkor tagadható meg, ha a szolgálati szempontok ezt elkerülhetetlenül követelik; megtagadás esetén a szolgálati előljáró köteles a tisztviselőnek minden, a szolgálati szempontok által megengedett védelmet megadni.

6. Melléktevékenység és díjazás elfogadása.

10. §. (1) A tisztviselő szolgálati főhatóságának utasítására köteles a közszolgálat körébe vágó minden olyan melléktevékenységet (mellékhivatal, mellékfoglalkozás) — még javadalmazás nélkül is — elvállalni és folytatni, melyek előtanulmányainak és hivatali szakképzettségének megfelelnek. A szolgálati főhatóság az utasítási jo-

got alárendelt hatóságra is átruházhatja.

(2) Ha az 1. bek. esete fenn nem fog, a tisztviselő köteles előzetes engedélyt kérni

1. ahhoz, hogy mellékhivatali, gyámi, gondnoki vagy végrendeleti végrehajtói tiszteletet vállaljon.

2. ahhoz, hogy javadalmazással egybekötött mellékfoglalkozást, különösen ipari tevékenységet űzzön.

3. ahhoz, hogy a tisztviselő kereskedelmi társaság, szövetkezet, vagy egyéb jogi formájú kereskedelmi vállalat elnökségében, felügyelőbizottságában, igazgatóságában vagy egyéb szervében tagságot, valamint bizalmi vagyonkezelői tiszteletet (*Treuhänderschaft*) vállaljon, — az engedély ez esetekben csak akkor adható meg, ha az elvállalandó tevékenység nincsen javadalmazással egybekötve, vagy ha annak elvállalása a szolgálati előljáró javaslatára, ill. ajánlatára történt, vagy pedig, ha a tisztviselők önsegélyző intézetéről van szó.

4. ahhoz, hogy tisztviselő felesége a birodalmi ipari rendtartás alá eső ipart űzzön, ha a házassági életközösség megszüntetve nincsen (Polgári törvénykönyv 1575. és 1587. §.).

(3) Az engedélyt a szolgálati főhatóság adja meg, aki az engedélyezési jogot más hatóságra is átruházhatja; az engedély lehet feltételhez vagy határidőhöz kötött és bármikor visszavonható.

11. §. (1) Nincs engedélyhez kötve a tisztviselő saját tulajdonában vagy haszonélvezetében álló vagyon kezelése, a tisztviselő irodalmi, tudományos, művészi vagy előadói tevékenysége, valamint a nyilvános főiskolák és tudományos intézetek tisztviselőinek oktatói- ill. kutatási tevékenységükkel kapcsolatos szakértői működése. A tisztviselő fegyelmi felelőssége érintetlen marad, a szolgálati előljáró a visszaéléseket megakadályozni köteles.

(2) Nincs szükség engedélyre ahhoz, hogy a tisztviselő a Német Nemzeti-szocialista Munkáspártban, annak tagozataiban és kapcsolatos szervezeteiben javadalmazás nélküli tisztséget vállaljon.

12. §. Az a tisztviselő, aki szolgálati előljárójának utasítására, javaslatára, vagy ajánlatára valamely kereskedelmi társaság, szövetkezet, vagy egyéb jogi formájú kereskedelmi vállalat elnökségében, felügyelőbizottságában, igazgatóságában, vagy egyéb

szervében tevékenységet vállalt, kártérítési igénnyel fordulhat az őt ért kár erejéig a szolgálatadóval szemben, ha őt a fentebb felsorolt tevékenységből kifolyóan szavatosi felelősség alá vonták. Ha a kár szándékoság vagy súlyos gondatlanság folytán állott elő, a szolgálatadó csak akkor tartozik kártérítéssel, ha a tisztviselő előjárója utasításra cselekedett.

13. §. A tisztviselői jogviszony megszűnése esetén, külön rendelkezés hiányában, megszűnnek mindazok a mellék hivatalok és melléktevékenységek, amelyek a tisztviselőre hivatali működésével kapcsolatban ruháztattak, vagy amelyeket a tisztviselő szolgálati előjárójának utasítására, javaslatára vagy ajánlatára vállalt.

14. §. A tisztviselői melléktevékenység részletes szabályozása rendeleti úton történik. Rendeleti úton nyer szabályozást az is, hogy a melléktevékenységért mikor és milyen mértékben részesül a tisztviselő javadalmazásban.

15. §. A tisztviselő hivatali tevékenységével kapcsolatban díjazást, vagy ajándékot még a tisztviselői jogviszony megszűnése után is csak szolgálati főhatóságának, ill. utolsó szolgálati főhatóságának beleegyezésével fogadhat el. A beleegyezési jog más hatóságra is átruházható.

7. Munkaidő, szabadság, lakás és egyenruha.

16. §. (1) A tisztviselők munkaidejét a birodalmi kormány szabályozhatja.

(2) A tisztviselő köteles a hivatalos órákon túl is szolgálatot teljesíteni, ha a szolgálati viszonyok ezt megkövetelik.

17. §. (1) A tisztviselő csak szabadság engedélyezése esetén maradhat távol hivatalától. Betegségből eredő szolgálatképtelenség esetén szabadság engedélyezésére csak akkor van szükség, ha a tisztviselő lakóhelyét elhagyja.

(2) A tisztviselő elveszti szolgálati illetményeit, arra az időre, amelyet hivatalától szabadság engedélyezése nélkül, vétkesen távol töltött. Az illetmény elvonás mértékét a szolgálati előjáró állapítja meg és közli a tisztviselővel. A tisztviselőnek jogában áll egy héten belül a fegyelmi bíróság (*Dienststrafkammer*) döntését kérni.

(3) Az évi rendes szabadságidőt a birodalmi kormány szabályozza.

(4) Azon szabadságolásoknál, melyek nem esnek az 1. bek. 2. tétele, vagy a 3. bek. alá, az illetmények egészben, vagy részben elvonhatók.

18. §. A tisztviselő, ha a szolgálati viszonyok megkövetelik, kötelezhető, hogy lakóhelyét a szolgálatmentes idő alatt se hagyja el.

19. §. (1) A tisztviselőnek úgy kell lakását megválasztania, hogy az őt hivatali tevékenységének szabályszerű ellátásában ne akadályozza.

(2) A szolgálati előjáró a tisztviselőt kötelezheti, ha ezt a szolgálati viszonyok megkövetelik, hogy lakását szolgálati helyétől meghatározott távolságon belül válassza meg, vagy pedig hivatali lakást foglaljon el.

20. §. Az egyenruha és hivatali öltözet szabályait a Vezér és birodalmi kancellár állapítja meg, feltéve, hogy e jog gyakorlását más szervre át nem ruházta.

III. FEJEZET.

A köteleltség szegés következményei.

1. Az illetmény növekedés megvonása.

21. §. (1) Az illetményjogban rendszeresített fizetési korfokozatok (*Dienstalterstufe*) szerinti előlépés minden korfokozatban két évig terjedhető tartamra megvonható, ha a tisztviselő a tőle méltányosan megkövetelhetőnél alacsonyabb teljesítményt mutat fel.

(2) Az illetmény elvonásának kérdésében a szolgálati főhatóság dönt, aki e jogát más hatóságra is átruházhatja. A szolgálati főhatóság döntése végérvényes.

2. Szolgálati vétség

22. §. (1) Szolgálati vétséget követ el az a tisztviselő, aki a reá háramló köteleltségeit vétkesen megszegi. Szolgálati vétségének tekintendő az is, ha egy nyugállományú tisztviselő államellenes tevékenységet fejt ki, vagy a 8. §. (hivatalos titoktartás kötelezettsége), vagy a 15. §. (ajándék vagy díjazás elfogadásának tilalma) rendelkezései ellen vét.

(2) A szolgálati vétségek büntetéséről részletesen a birodalmi szolgálati fegyelmi rendtartás (*Reichsdienststrafverordnung*) rendelkezik.

3. Kártérítési kötelezettség.

25. §. (1) A tisztviselő köteles annak a szolgálatadónak, amelynek szolgálatkörüben tevékenykedik, megtéríteni mindazon károkat, amelyet szolgálati kötelességeinek vétkes megszegésével okozott; ha a kárt több tisztviselő együttesen okozta, kártérítési kötelezettségük egyetemleges.

(2) Ha a szolgálatadó a tisztviselőnek hivatalos ténykedése során elkövetett kötelességszegéséből harmadik személynek kártérítést fizetett, akkor a tisztviselő visszatérítési kötelezettsége csak abban az esetben áll fenn, ha őt szándékosság, vagy súlyos gondatlanság terheli.

(3) Ha a tisztviselő a szolgálatadónak kártérítést nyújtott, viszont a szolgálatadónak harmadik személlyel szemben kártérítési igénye áll fenn, az igény a tisztviselőre száll át.

(4) A 2. és 3. bek. rendelkezései irányadók az esetben is, ha olyan személy sérti meg hivatalos kötelességét a reá bízott hivatalos hatalom gyakorlása közben, aki a jelen törvény szerint nem tekintendő tisztviselőnek.

IV. FEJEZET.

Kinevezés és áthelyezés.

1. Kinevezés.

24. §. A tisztviselőket a Vezér és birodalmi kancellár nevezi ki, ha kinevezési jogának gyakorlását más szervre át nem ruházta, vagy ha a törvény másként nem rendelkezik.

25. §. (1) Tisztviselő csak az lehet, aki német vagy rokonvérű és ha házassági kötelékben él, házastársa is német vagy rokonvérből származik. Ha a tisztviselő házastársa csupán másodfokon félvér, kivétel tehető.

(2) Tisztviselő csak német- vagy rokonvérű személlyel léphet házasságra. Ha a jegyestárs csupán másodfokon félvér, a házasságkötés engedélyezhető.

(3) Az 1. bek. 2. tételében és a 2. bek. 2. tételében meghatározott kivétel tételére, ill. engedély megadására a szolgálati főhatóság jogosult, egyetértésben a birodalmi belügyminiszterrel és a Vezér helyettesével. Ugyanezek egyes esetekben kivételt tehetnek az 1. bek. 1. tétele és a 2. bek. 1. tétele alól is.

26. §. (1) A fenti előfeltételek betöl-

tése mellett is csak az lehet tisztviselő,

1. aki birodalmi állampolgár, vagy pedig csak azért nem az, mert életkora miatt a feltételeknek még nem felelt meg,

2. aki hivatali pályájához az előít, vagy előírás hiányában a szokásos előképzettséggel az elfoglalandó hivatalra egyéb különös alkalmassággal rendelkezik,

3. akinek személye biztosítékot nyújt arra, hogy a nemzetiszocialista államért bármikor, fenntartás nélkül síkraszáll.

(2) Az 1. bek. 1. pontja alól csak a birodalmi belügyminiszternek a Vezér helyettesével egyetértésben megadott beleegyezésével tehető kivétel.

27. §. (1) A tisztviselői jogviszonyt a kinevezési okirat kikézésítése alapítja meg, mely okiratban a „tisztviselői jogviszonyba való befogadás mellett“ (*unter Berufung in das Beamtenverhältnis*) szavak foglaltatnak. Aki ilyen okirattal nem rendelkezik, az nem tekinthető tisztviselőnek a jelen törvény szempontjából.

(2) Ellentétes törvényi rendelkezés hiányában a tisztviselői jogviszony megállapításának célja az állandó feladatok ellátására alkalmazott tisztviselővel szemben az, hogy őt az államhoz élethossziglan kösse (élethossziglan kinevezett tisztviselő, *Beamter auf Lebenszeit*).

28. §. (1) Élethossziglan kinevezett tisztviselőnek tekintendő az, aki olyan okirattal rendelkezik, melyben az „élethossziglan“ kifejezés foglaltatik.

(2) Ilyen okiratot csak az kaphat: 1. aki huszonhetedik életévét betöltötte, — nőtisztviselőknél huszonhetedik életév helyett a betöltött harmincötödik életév kívántatik meg —,

2. aki a betöltendő hivatal számára előírt vagy szokásos előkészítő-, ill. próbaszolgálatot megállotta és az előírt, vagy szokásos vizsgákon megfelelt, vagy a reáruházott tisztet öt éven keresztül ellátta és

3. rendszeresített állásra van vagy lesz kinevezve. A rendszeresített állásba való helyezésnek írásban kell történnie.

29. §. (1) A meghatározott időre kinevezett tisztviselők kinevezésének eseteit és feltételeit a törvény rendelkezései határozzák meg. Egyebekben a 28. § 2. bek. 1. és 3. pontja alkalmazandó.

(2) A meghatározott időre kinevezett tisztviselő kinevezési okiratában fel-

kell azt az időtartamot tüntetni, amelyre a kinevezés szól.

(3) A meghatározott időre kinevezett tisztviselő a megállapított időtartam lejártá után köteles hivatalát továbbra is ellátni, ha legalább ugyanolyan feltételek mellett és legalább ugyanannyi időre ismét kinevezik.

30. §. (1) Aki nem élethossziglanra vagy meghatározott időre van kinevezve, az visszavonásig kinevezett tisztviselő.

(2) A rendszeresített állásra visszavonásig kinevezett tisztviselő szolgálati viszonyát bizonyos próbaidő eltelte után, amely próbaidő a huszonhetedik életév betöltése után hat évnél hosszabb nem lehet, élethossziglan szóló szolgálati viszonyra kell átváltóztatni, ha ezt a törvény nem zárja ki.

31. §. A Vezér és birodalmi kancellár rendelettel határozza meg azt, hogy a tisztviselők kinevezésénél mennyiben kell meghallgatni a Vezér helyettesét, vagy az általa kijelölt szervet.

2. A kinevezés semmissége.

32. §. (1) A kinevezés semmis, ha a kinevezett kinevezése időpontjában a 26. §. 1. bek. 1. pontja értelmében nem volt kinevezhető, gondnokság alatt állott, vagy büntetőbírói ítélet következtében közhivatal betöltésére képtelen volt.

(2) Semmisnek kell nyilvánítani a kinevezést,

1. ha a kinevezés kényszer, fondorlatos megtevesztés vagy megvesztegetés folytán történt,

2. ha nem volt ismeretes az a körülmény, hogy a kinevezett büntetett vagy olyan vétséget követett el, amely őt a tisztviselői jogviszonyba való befogadásra méltatlanná teszi s emiatt jogerősen el volt vagy el lesz ítélve,

3. ha nem volt ismeretes, hogy a kinevezett kinevezése időpontjában a Német Nemzetiszocialista Munkáspártból ki volt zárva vagy ki volt távozva.

(3) A kinevezés ezenfelül csak az esetben nyilvánítható semmisé.

1. ha az tárgyi illetékességgel nem bíró hatóságtól származik,

2. ha a kinevezése után gondnokság alá helyezett tisztviselőnél a gondnokság alá helyezés feltételei már a kinevezés időpontjában fennállottak,

3. ha a kinevezéskor ismeretlen volt az a körülmény, hogy a kinevezettet a Hivatásos közsolgálat visszaállítá-

sáról szóló törvény (*Gesetz zur Wiederherstellung des Berufsbeamten-tums*) 2., 2. a. és 4. §§ alapján elbocsátották, vagy fegyelmi eljárás útján a szolgálatból eltávolították, vagy nyugdíjvesztésre ítélték.

33. §. (1) A szolgálati előjáró a 32. § 1. pontjában meghatározott esetben köteles a tisztviselőt minden további szolgálati tevékenységtől eltiltani, mihelyt a semmisségi ok tudomására jut.

(2) A kinevezés semmissége a 32. §. 2. és 3. bekezdésében meghatározott okokból attól számított hat hónapon belül mondandó ki, hogy az ok a szolgálati főhatóság tudomására jutott. A semmisség kimondása előtt a tisztviselőt meg kell hallgatni. A semmisséget a tisztviselő közsolgálati beosztása szerint illetékes birodalmi miniszter mondja ki, a határozat a tisztviselőnek kikézbcsítendő. A döntés végleges.

34. §. Semmis vagy semmisnek nyilvánított kinevezés esetén a kinevezett mindazon hivatali cselekménye, melyet a 36. § 1. bekezdésében meghatározott tilalom tudomásulvételéig, vagy a 33. § 2. bekezdésében meghatározott miniszteri döntés kézbesítéséig végzett ugyanúgy érvényesnek tekintendő, mintha azokat tisztviselő végezte volna. A már kifizetett szolgálati illetmények meghagyhatók.

3. Áthelyezés.

35. §. (1) A tisztviselő saját kérelmére vagy a szolgálat érdekében a közvetlen szolgálatadójának hatáskörébe tartozó közsolgálati területen (*Dienstbereich*) belül áthelyezhető, ha a törvény másképp nem rendelkezik. Saját beleegyezése nélkül a tisztviselő más hivatali állásba csak akkor helyezhető át, ha az új állás ugyanolyan, vagy hasonló értékű hivatali pályafutást és legalább ugyanakkora végsőtörzsilletményt (*Endgrundgehalt*) biztosít, mint a megelőző. A nyugdíjba beszámítható és visszavonhatatlan mellékjándóságok a végsőtörzsilletménybe beleszámítandók. A tisztviselő meghallgatása nélkül más közsolgálati ágba át nem helyezhető.

(2) Az élethossziglan kinevezett közvetett birodalmi tisztviselőt az illetékes birodalmi miniszter az 1. bek. 2. és 3. tételének figyelembevételével mellett más szolgáltató hatáskörébe tartozó közsolgálati területre helyez-

heti át, ha az eddigi és az új szolgálatadó abba beleegyeznek.

(5) Az a tisztviselő, aki a Német Nemzetiszocialista Munkáspártnak birodalmi, tartomány-, körzet- vagy helyi csoportvezetője (*Reichsleiter*, *Gauleiter*, *Kreisleiter* oder *Ortsgruppenleiter*), vagy az SA (*Sturmabteilung*), SS (*Sturmstaffel*) vagy NSKK (*Nationalsozialistisches Kraftfahrer-Korps*) magasabb szervezeti egységeinek vezetője, csak a Vezér helyettesével egyetértésben helyezhető át.

V. FEJEZET.

A tisztviselő jogállásának biztosítékai

1. Ellátás és védelem.

36. §. Az állam a tisztviselőt hivatali tevékenységénél védelmében részesíti és tisztviselői minőségében gondoskodik róla.

2. Hivatali címek.

37. §. (1) A tisztviselői hivatali címet a Vezér és birodalmi kancellár állapítja meg, ha a törvény máskép nem rendelkezik, vagy e jog gyakorlását másra át nem ruházza.

(2) A tisztviselő szolgálatban hivatali címét használja; szolgálaton kívül is használhatja, várakozási állományba helyezés után „zur Dienstverwendung“ (z. D.) toldással. Hivatali címe mellett a tisztviselő csak államilag adományozott címeket és főiskolai fokozatokat használhat, de más foglalkozási megjelölést nem. Más hivatalba való átlépés esetén a tisztviselő eddigi hivatali címét tovább nem viselheti. Nyugállományú tisztviselő a nyugdíjazása alkalmával viselt hivatali, valamint a hivatalával kapcsolatban adományozott egyéb címeit továbbra is használhatja „ausser-Dienst“ (a. D.) toldással. Az a várakozási, ill. nyugállományba helyezett tisztviselő, aki új hivatali megbízást kap, az ennek megfelelő új hivatali címet nyeri el; ha az új hivatal nem tartozik abba az illetménycsoportba, amelyben legalább akkora végtörzsilletmény (35. § 1. bek. 3. tétel) érhető el, mint a megelőző hivatalban, úgy új hivatali címe mellett korábbi hivatali címét is használhatja az „ausser Dienst“ (a. D.) toldással. A korábbi hivatalhoz fűződő hivatali cím megváltozása esetén a megváltozott cím viselhető. A szolgálati főhatóság az elbocsátott tisztviselő számára hivatali címének „ausser

Dienst“ (a. D.) toldással való viselését, valamint a hivatalával kapcsolatban adományozott egyéb címek használatát engedélyezheti.

(3) A szolgálati főhatóság az elbocsátott vagy nyugállományba lépett tisztviselő számára szolgálati viszonyának befejezésekor az egyenruha használatát továbbra is engedélyezheti.

(4) A szolgálati főhatóság a hivatali és a szolgálattal kapcsolatban adományozott egyéb címek további használatára és az egyenruha viselésére vonatkozó engedélyét visszavonhatja, ha a volt tisztviselőt jogerősen olyan büntetéssel sújtják, ami az 53. § értelmében a tisztviselőnek a tisztviselői jogviszonyból való kiválását vonja maga után. A véderő tisztviselői számára a honvédelmi törvény rendelkezései irányadók.

3. Szolgálati és ellátási illetmények.

38. §. (1) A tisztviselő szolgálati illetményeit hivatalba lépésének napjától kezdve élvezi, ha más időpont megállapítva nincsen. A szolgálati illetményeket az illetményjog (*Reichsbesoldungsgesetz v. 16. 12. 1927, és kiegészítései*) szabályozza. A tisztviselő folyó illetményeiről sem egészben, sem részben nem mondhat le. Ha a tisztviselő egyidejűen több olyan az illetményszabályzatban rendszeresített hivatalt tölt be, melyek nem állanak egymással fő- és mellék hivatali viszonyban, akkor — egységes illetmény hiányában — szolgálati illetményeit a birodalmi pénzügyminiszter egy hivatal után állapítja meg.

(2) Az ellátás tekintetében a VIII. Fejezet rendelkezései irányadók.

39. §. (1) A tisztviselő, ha birodalmi törvény máskép nem rendelkezik, szolgálati illetményét csak olyan mértékben engedheti át, ill. terhelheti meg, amilyen mértékben azok foglaltság alá vonhatók.

(2) A szolgálatadó a beszámítási, ill. visszatartási jogot a szolgálati illetményekre csak az esetben gyakorolhatja, ha azok lefoglalhatók vagy ha szándékos tiltott cselekményért végrehajtható kártérítési igénye van.

4. Uti- és átköltözési költségmegtérítés.

40. § A tisztviselő uti- és átköltözési költségmegtérítését a törvény szabályozza.

5. Szolgálati bizonyítvány.

41. § Az utolsó szolgálati előljáró a tisztviselőnek várakozási állományba lépésekor vagy a tisztviselői jogviszony befejezésekor kérelemre az ellátott közszolgáltatnak tartamáról és mineműségéről szolgálati bizonyítványt ad.

6. A tisztviselő és az előljáró viszonya.

42. §. (1) A tisztviselő és szolgálati előljárója között nyíltságnak és bizalomnak kell fennállnia. A tisztviselőt meg kell hallgatni minden reá nézve hátrányt előidézhető panasz vagy tényállítás esetében, kivéve ha a tisztviselő személyére, szakismereiteire és teljesítményére vonatkozó szolgálati megítélésről van szó.

(2) A tisztviselő kérelmeit és panaszait szolgálati úton köteles előterjeszteni. Abban az esetben is szolgálati úton köteles jelentést tenni, ha a Német Nemzetiszocialista Munkáspárt-ra nézve káros szolgálati cselekményeket vél megállapítani; ha ezt mégsem szolgálati úton kívánja jelenteni, akkor csak közvetlenül a saját birodalmi főhatóságához, vagy a Vezér és birodalmi kancellárhoz fordulhat. Személyi természetű panaszoknál a szolgálati út mindig betartandó.

VI. FEJEZET.

Várakozási állomány.

45. §. A szolgálati főhatóság várakozási állományba helyezheti annak a hivatalnak élethossziglan vagy meghatározott időre kinevezett tisztviselőjét, amelyet megszüntnek, vagy törvényes rendelkezéssel, ill. a Vezér és birodalmi kancellár rendeletére más hivattal egybeolvasztanak vagy szervezetében lényegesen megváltoztatnak. A várakozási állományba helyezés csak a hivatal megszűnésétől, ill. a törvény vagy rendelet életbelépésétől számított három hónapon belül és csak a költségvetésben ily célból rendszeresített állások számának arányában történhetik.

44. §. (1) A Vezér és birodalmi kancellár bármikor várakozási állományba helyezheti:

1. az államtitkárokat és a miniszterek egyéb állandó helyetteseit, miniszteri igazgatókat és olyan tisztviselő-

ket, akik a szolgálati főhatósághoz sajtóelőadóként vannak beosztva,

2. az elnöki kabinet, (*Präsidialkanzlei*), a birodalmi kancellária, a külügyi hivatal, a birodalmi népfelvilágosítási és propagandaminisztérium, továbbá a Vezér és birodalmi kancellár által kifejezetten meghatározott más politikai szolgálat miniszteri igazgatóit és egyéb magasabb tisztviselőit,

3. a munkabiztosokat (*Treuhänder der Arbeit*),

4. a diplomáciai és konzuli képviselők magasabb szolgálatot ellátó tisztviselőit.

5. az országos- és kormányelnököket (*Ober- und Regierungspräsidenten*), az országos tanácsokat (*Landräte*), azoknak a hatóságoknak a vezetőit, amelyek az országos kormányokkal, ill. az országos hivatalokkal (*Landratsämter*) egyenrangúnak tekintendők, valamint az államrendőrségi rendőrfőnököket (*Polizeipäsidenten*) és rendőrségi igazgatókat (*Polizeidirektoren*),

6. Berlin főpolgármesterét és polgármestereit (*Stadtpräsidenten*),

7. az államügyészeket,

8. a véderőnek a Vezér és birodalmi kancellár által meghatározott csoportjaiba tartozó tisztviselőit.

(2) Hatályban maradnak azok a birodalmi törvényi rendelkezések, melyek szerint még egyéb tisztviselők is bármikor várakozási állományba helyezhetők.

45. §. A várakozási állomány, ha egyes esetben kifejezetten későbbi időpont nincs megállapítva, a várakozási állományba helyezésnek a tisztviselővel való közlés időpontjával, de legkésőbb a közlést követő harmadik hónap végével kezdődik. A várakozási állományba helyezés annak megkezdéséig visszavonható.

46. §. (1) A várakozási állományba helyezett tisztviselő továbbra is tisztviselő marad. Mégis várakozási állományának megkezdésekor, ha egyes esetben másképp megállapítva nincs, elveszti mindazon mellék hivatalait és mellékfoglalkozásait, melyeket főhivatalával kapcsolatba reáruháztak, vagy melyet szolgálati előljárójának rendeletére, javaslatára vagy ajánlatára magára vállalt. A 10. és 14. §§. rendelkezései reá nem vonatkoznak.

(2) A várakozási állományba helyezett tisztviselő szolgálati előljárója az utolsó szolgálati előljáró. A szolgálati főhatóság más szolgálati előljárót is

DOLGOZATOK

A KÖZIGAZGATÁSI REFORM KÖRÉBŐL

MAGYARY ZOLTÁN

egyetemi tanársága

és a Magyar Közigazgatástudományi Intézet alapítása
tízéves évfordulójára.

Terület és közigazgatás. (Elek Péter.)

A közigazgatás népi alapjai és a közigazgatási reform. (Kiss István.)

Hivatásrendek Magyarországon. (Vitéz István.)

A nádor mint kormányfő. (Lovász János.)

A közszolgálati alkalmazottak kiválasztása. (Karcsey Sándor.)

A személyzeti főnök és személyzeti osztály szerepe a közigazgatásban.
(Torday Lajos.)

Közszolgálati jogszabályok gyűjteménye. Kodifikációs tanulmányok.
(Szaniszló József.)

Az általános közigazgatási rendtartás és a különös eljárásjogi jogszabályok viszonya. (Valló József.)

A közigazgatás reformja és a közigazgatási bíróságok. (Martonyi János.)

Közigazgatás és közgazdaság. (Meznerics Iván.)

A közigazgatás anyagellátásának újabb kérdései. (Göbel József.)

A mezőgazdasági munkabérmegállapítás intézményének fejlődése és eredménye Magyarországon. (Kovács Ernő.)

Magyary Zoltán nyomtatásban megjelent fontosabb írásai.

Kapható a Magyar Közigazgatástudományi Intézetben. Bolti ára 10.— P.

A Közigazgatástudomány előfizetői 25 %-os kedvezményben részesülnek.

FELHIVÁS A KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNY ELŐFIZETŐIHEZ ÉS OLVASÓIHOZ!

Az első évfolyam évi 4 és a második-harmadik évfolyam évi 6—6 száma után a *Közigazgatástudomány* most kezdett negyedik évfolyamában már havonta fog megjelenni. A mai rohanó idők sodrához jobban símuló mozgékonyysága az eddiginél is jobban fogja szolgálni olvasóközönségét.

Folyóiratunk ezt a jelentős fejlődését a maga erejéből csinálja. Önmaga ereje azonban csak akkor lehet teljes, ha minden olvasója, minden előfizetője hozzáadja a maga segítségét.

Kérjük ezért minden előfizetőnket és olvasónkat, hogy a mellékelt levelezőlapon közöljék velünk azoknak az ismerőseiknek címét, akik érdeklődnek lapunk iránt, hogy a megadott címekre mutatóványszámot küldhessünk.

A *Közigazgatástudomány* előfizetői és olvasói táborának növelése a lap további megerősödését jelenti. Ez érdeke minden előfizetőnknek és olvasónknak is. Bizalommal kérjük ezért, hogy támogassák a szerkesztőséget ezekben a törekvéseiben!

